

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut

Kätlin Rohilaid-Aljaste

**Regionaalpoliitika instrumendid maapiirkondade ääremaastumise
aeglustamiseks**

Magistritöö
Õppekava: HAAM

Juhendaja: prof Sulev Mäeltsemees

Kaasjuhendaja: Jaanus Müür, MA

Tallinn 2020

Deklareerin, et olen koostanud (lõpu)töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks.

Töö pikkuseks on 11149 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kätlin Rohilaid-Aljaste ..... (allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 153109HAAM

Üliõpilase e-posti aadress: katlin.rohilaid@estsalebaltic.com

Juhendaja: prof Sulev Mäeltsemees

Töö vastab kehtivatele nõuetele

..... (allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja: Jaanus Müür, MA

Töö vastab kehtivatele nõuetele

..... (allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

..... (nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE: REGIONAALPOLIITIKA JA POLIITIKAINSTRUMENDID	7
1.1. Regionaalpoliitika ja ettevõtluse suhe	7
1.2. Poliitikainstrumendid	14
1.3. Poliitikainstrumentide klassifikatsioon ja kirjeldus	14
2. UURIMUSTÖÖ EMPIIRILINE OSA	22
2.1. Ülevaade regionaalpoliitilistest väljakutsetest Eestis	22
2.2. Metoodika	26
2.3. Ettevõtjate ja arvamusiidrite tagasiside	29
3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	42
3.1. Järeldused	42
3.2. Ettepanekud	44
KOKKUVÕTE	47
SUMMARY	49
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	52
LISAD	59
Lisa 1. Intervjuu küsimused ettevõtjatele	59
Lisa 2. Intervjuude nimekiri	60
Lisa 3. Lühendid	61
Lisa 4. Lihtlitsents	62

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk on uurida motivaatoreid ja poliitikainstrumente, mis soodustaksid ettevõtluse arengut maakohtades, ääremaadel ja väikelinnades (edaspidi kasutatakse lühendit MÄV), et aegustada ääremaastumist.

Töö teoreetilises osas analüüsitakse regionaalpoliitika ja ettevõtluse suhet ehk milliste poliitikainstrumentide kasutamine aktiveeriks ettevõtlust MÄV-ides, et muuta käitumismustrit. Magistritöö empiirilistes osades tuginetakse ettevõtjate ja arvamuslimidritega läbi viidud poolstruktureeritud intervjuudele ja nende analüüsile: kaardistatakse tänane olukord Eestis ning püütakse leida vastuseid, mis motiveeriks ettevõtjaid muutma oma tegevuse asukohta.

Kokku analüüsiti kolmteist poolstruktureeritud intervjuud, millest kümme viidi läbi erinevates valdkondades tegutsevate ettevõtete osanike või juhatuse liikmetega ja kolm arvamuslimidritega.

Magistritööst selgub, et tuginedes eelnevatele uurimustele ja allikatele tagab riigi ühtlase regionaalarengu väike- ja keskmiste ettevõtete ühtlasem paigutus riigi eri piirkondade vahel. Kõikide intervjuueeritavate jaoks on tänased tööjõumaksud Eestis jäigalt kõrged ning enamiku sõnul motiveeriks tööjõumaksude vähendamine neid piisavalt, et oma ettevõtte kas maapiirkonda, ääremaale või väikelinna kolida.

Ettevõtjad leidsid, et tööjõumakse võiks alandada, ja üks ettevõtja leidis, et ka käibemaksu võiks alandada. Toetuste maksmist ei pooldata, seevastu arvatakse, et äriettevõtted peavad ise toime tulema. Samuti on ettevõtjate jaoks oluline, et turul valitseks õiglane konkurents. Lisaks toodi intervjuudes välja kvalifitseeritud tööjõu puudus MÄV-ides. Seda oleks võimalik parandada üle-eestilise haridusvõrgu arendamisega, mis toodaks ettevõtetele vajalikke spetsialiste ja oskustöölisi.

Kokkuvõttes ilmnes, et erinevates valdkondades tegutsevatel ettevõtetel on samad peamised probleemid: kõrged maksud, tööjõupuudus ja töötajate korraliku väljaõppe puudumine.

Võtmesõnad: regionaalpoliitika, poliitikainstrumendid, regionaalareng, ääremaastumine, ettevõtluse mõjutamine.

SISSEJUHATUS

Võrreldes teiste Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD – Organization for Economic Co-operation and Development) riikidega on Eesti võime kohalikul tasandil investeringuteks üks madalamaid (Siseministerium 2013, 7), mis toob endaga kaasa piirkonniti suured arenguerinevused.

Maakohtade, ääremaade ja väikelinnade (edaspidi MÄV) piirkondade majandusele peaksid tähelepanu pöörama mitte ainult teadlased, vaid ka poliitikakujundajad (Collins, Cunningham 2017, 208–211). Kuna ääremaastumine muudab problemaatiliseks riigi tasakaaluka ja ühtlase piirkondliku arengu, oleks teadlaste ja poliitikakujundajate koostöö vajalik, et leida lahendused MÄV-ide piirkondlikele probleemidele ning meetmed ääremaastumise aeglustamiseks. Nii väikese riigi nagu Eesti toimimisele tuleks kasuks, kui elanikud jaotuksid riigi erinevatesse piirkondadesse ühtlasemalt ja oleksid sarnasema elatustasemega. Ääremaastumise peataks või vähemalt pidurdaks sellise regionaalpoliitika väljatöötamine, mis motiveeriks ettevõtjaid tegutsema MÄV-ides.

Käesolevas töös analüüsitakse ääremaastumise pidurdamise vahendina ettevõtluse stimuleerimist hõredalt asustatud aladel. Ettevõtluse arendamine ja toetamine peaks olema piirkondliku poliitika osa (Gineite, Vilcina 2011, 186–190). Peamiselt analüüsitakse selliseid abinõusid, mis on seotud ettevõtlusega, otsides ääremaastumise probleemile lahendust regionaal- ja majanduspoliitika koostoime kaudu.

Magistritöö koosneb neljast osast:

- 1) esimeses ehk teoreetilises osas antakse ülevaade regionaalpoliitika ja ettevõtluse suhtest, poliitikainstrumentidest;
- 2) teises ehk empiirilises osas antakse ülevaade Eesti regionaalpoliitikast ja ettevõtete paiknemisest, mis põhineb peamiselt ettevõtjatega läbi viidud poolstruktureeritud intervjuudel;
- 3) kolmandas osas tehakse järeldusi, tuuakse välja seoseid töö eelnevate osade vahel;
- 4) töö lõpetab kokkuvõtte.

Käesoleva magistritöö teoreetilises osas analüüsitakse ettevõtluse ja regionaalpoliitika omavahelist suhet, vaadeldakse üldiselt instrumentide valikut ja võrreldakse erinevaid instrumente. Täpsemad uurimisküsimused on:

- 1) Millised on peamised motivaatorid, mis paneksid ettevõtjaid muutma oma tegevuse asukohta?
- 2) Milliseid poliitikainstrumente peaks kasutama uurimusest tulenevate motivaatorite rakendamisel ettevõtjate mõjutamiseks?

Käesoleva töö andmete kogumise viisiks on poolstruktureeritud intervjuude läbiviimine Harjumaa ja Tallinna ettevõtjatega, et kaardistada ettevõtjate jaoks olulised motivaatorid ning selgitada välja, kas ettevõtjad oleksid valmis muutma oma tänast tegutsemise asukohta.

Teemast terviklikuma ülevaate andmiseks ja erinevate arvamuste kaasamiseks on intervjuud läbi viidud ka kolme arvamuslimpiga, kelleks on:

- 1) endine riigihalduse minister, suhtekorraldaja, poliitik ja ettevõtja;
- 2) Eesti majandusteadlane, ettevõtja ja poliitik;
- 3) Eesti ülikooli ettevõtlusprofessor.

Järelduste tegemiseks analüüsiti ettevõtjatelt ja arvamuslimpideelt saadud hinnanguid. Oluline oli välja selgitada, kas paremad maksutingimused, näiteks madalam tööjõumaks, võiksid olla tegevuse asukoha muutmise ajendiks ja kas ettevõtte oleks üldse valmis Tallinnast või Harjumaaalt mõnda teise Eesti piirkonda kolima.

Autor tänab juhendajaid abi ja toetuse eest, intervjuueeritud ettevõtjaid ja arvamuslimpideid, mõttekaaslast, kellega arutledes sai autor uusi ideid, ja oma perekonda. Tänu neile inimestele sai võimalikuks antud töö valmimine.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE: REGIONAALPOLIITIKA JA POLIITIKAINSTRUMENDID

1.1. Regionaalpoliitika ja ettevõtluse suhe

Euroopa Liidu liikmesriikide regionaalpoliitika peamine eesmärk on vähendada majanduslikke ja tööpuuduse erinevusi regioonide vahel, et tagada sotsiaalne võrdsus ja majanduslik efektiivsus (Euroopa Liidu Struktuurifondid 2000, 17–21). Seda eesmärki pole lihtne saavutada, kuna regionaalpoliitika on üks keerukamaid küsimusi poliitikakujundajatele nii riiklikul kui ka ülemaailmsel tasandil (Gineite, Vilcina 2011, 116–190). Seda eelkõige seetõttu, et riigid erinevad üksteisest nii asustatuse, paiknemise kui ka kultuuri poolest ning riikide edulood pole üks ühele rakendatavad. Vastavalt nii riigi olemasolevale regulatsioonile, poliitilisele tegevusele, majanduslikule olukorrale kui pakkumise ja nõudluse turutingimustele on poliitika väga spetsiifiline (Edler 2013, 33) ja riigiti erinev. Poliitikateadlaste fookus on alati suunatud poliitiliste eesmärkide täitmisele, et täidetakse nii administratiivseid, poliitilisi, ühiskondlikke kui ka majanduslikke ootusi (Howlett 1991, 1).

Kitsamalt peab regionaalpoliitika keskenduma piirkondlikele ja kohalikele tingimustele, et kasutada ära ettevõtluse suurt potentsiaali ja ressursse piirkondlikuks arenguks. Äritegevus on üheks suurimaks piirkondlikuks jõuks, kuna mitmeid sotsiaalseid ja keskkondlikke probleeme saab lahendada ettevõtluse toel (Gineite, Vilcina 2011, 116–190). Oluline on teada, et riigi teatud arenguetapis on ettevõtjatel suur osatähtsus kohaliku majanduselu ümberkorraldamisel ja parandamisel (*Ibid.*, 116–190). Tugev ettevõtlus on heaks stimulaatoriks piirkonnale (Bates 1993), mõjutades regionaalset arengut majanduse kaudu (Solow 1994, 45–54). Seega, kui soovitakse muuta piirkonna arengus toimuvat, peaks regionaalpoliitikas leidma meetmed, mis mõjutaksid nii ettevõtjaid kui nende tegevusi.

Mitmete teadlaste uuringud on leidnud seoseid, kuidas piirkonna edu sõltub ettevõtlusest ja elanike sissetulekutest. Näiteks on Smith oma teoses „Riikide rikkusest“ toonud välja selged seosed töötasu suuruse ja rahvastiku kasvu vahel. Mida suuremad on regioonis tööhõive ja palgad, seda kiiremini rahvastik kasvab (Smith 1922, II köide, 200). See, mis soodustab elanikkonna ja arengu kulgu, soodustab tegelikult riigi rikkuse ja suuruse kasvu (*Ibid.*, 200).

Ettevõtete areng MÄV-ides on pideva piirkonna arengu jaoks oluline, kuna see tekitab vajalikke vahendeid inimeste meelitamiseks metropolidest välja (Gineite, Vilcina 2011, 116–190).

Lisaks on ettevõtlusel väga lai mõju mitte ainult sellele piirkonnale, kus tegevus aset leiab, vaid kogu riigi majandusele (Glaeser *et al.* 2010, 8–14). Kuna ettevõtluse mõju kogu riigile on väga suur, on tähtis arvesse võtta, et muudatused riigi majanduspoliitikas mõjutavad otseselt kogu ühiskonda ja selle kaudu riigi edasist majanduslikku ja demograafilist arengut.

Kogu riigi tasakaalustatud arenguks on oluline arendada ettevõtlust MÄV-ides, et inimesed tahaksid elada ka väljaspool suuremaid linnasid. Töökohtade loomine, äritegevuse arendamine ja ettevõtluse ressursside kasutamine annab piirkondlikule majandusele hoogu, pidurdab ääremaastumist ja on tihedalt seotud kohaliku omavalituse võimekusega (Gineite, Vilcina 2011). Kohalike omavalitsuste võimekuse indeksi arvutamisel on olulisel kohal töökohtade olemasolu (Noorkõrv 2015).

Selleks, et regionaalpoliitika efektiivselt toimima panna, peaks kasutama nii majandus- kui ka poliitikateadlaste teadmistepagasit ja panema suurt rõhku nende koostööle. Avaliku sektori ning ettevõtete partnerluse ja koostöö arendamine on eduka piirkonna arengu kõige olulisem poliitika, kuna koostöö ja koordineerimine suurendavad piirkonna väärtust (Goceva, Karaeva 2017, 242–244). Pikas plaanis sõltub piirkondade edukus sellest, kui hästi toimib konkreetses piirkonnas ettevõtlus ja milline on selle iseloom. Seega on regionaalpoliitikas oluline riigi, kohaliku omavalitsuse ja ettevõtjate vaheline koostöö, mille saavutamiseks tuleb rakendada regionaalpoliitilisi meetmeid.

Regionaalse arengu toetamiseks on vaja teha koostööd ka ettevõtjatega, et leida sellised regionaalpoliitilised meetmed, mis oleksid tulemuslikud. Näiteks on võimalik viia riigiasutusi ja riigiettevõtteid MÄV-idesse. Seda on erinevates riikides ka praktiseeritud, kuid see ei taga piisaval hulgal uusi töökohti ja on riigile kulukas. Seega on vajalik kaasata ka eraettevõtjaid, kes looksid piirkonda töökohti, tooks pakkumisi ja kapitali (Ideon 2018) ning alles lisameetmena viia piirkondadesse riigiasutusi ja riigiettevõtteid. Kohaliku omavalitsuse tulude kaks suuremat osa laekuvad üksikisikutelt ja ettevõtjatelt (Rahandusministeerium 2017). Mida rohkem on piirkonnas elanikke ja ettevõtjaid, seda enam on arenguks vahendeid. MÄV-idel on kergem olla võrgustikes, kui neil on tugev piirkondlik ettevõtlus, mida toetab kohalik omavalitsus.

Piirkondade ühtlast arengut on võimalik tagada ainult inimeste ühtlasema paiknemisega erinevates piirkondades. Oluline on märkida, et arenev ettevõtlus soodustab rahvaarvu suurenemist piirkonnas (Lukk *et al.* 2016, 15–25). Samuti tuleb leida tasakaal MÄV-ide majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste vajaduste vahel (Collins, Cunningham 2017, 103).

On oluline, et piirkonna ettevõtjad, kohalik omavalitsus ja riik rahastaksid ettevõtluskeskkondi, rajaksid infrastruktuure, arendaks haridust ja transporti. Kui piirkond ei suuda või ei taha juhtida ettevõtete loomist ja piirkonda sisenemist, siis pole ka lootust, et nooremad haritud inimesed sinna elama tulevad. Kahanevates piirkondades ei ole põhjust arendada ja uuendada teenuseid, infrastruktuuri ning ebavõrdsus piirkondade vahel suureneb veelgi (Raagmaa 2017). MÄV-id sõltuvad suuresti sellest, kui palju osutatakse teenuseid ja luuakse töökohti. Eriti oluline on kasvatada kohapealsete ettevõtete võimekust, milleta uute töökohtade loomine on juhuslik (Raagmaa 2017, 373).

Piirkonna kõrgema harituse ja ettevõtluse vahel on selge seos. Lisaks on uuringud näidanud, et hariduse ja ettevõtte edu on omavahel sõltuvuses (Doms 2009, 60–79). Väga tugevalt mõjutavad ühiskonna käitumist ja piirkonna arengut just ettevõtjate teadmistepagas, ettevõtetevahelised võrgustikud, konkurents, pidev areng ja innovaatus. Ettevõtjatel on kõige suurem mõju territoriaalsete innovatsioonivõrgustike tekkimisel, tõstes regionaalset produktiivsust ja konkurentsitaset. Ettevõtjate innovaatus on võrgustike loomisel piirkonna jaoks võtmetähtsusega (Benneworth 2004, 441–442). Ka Bates (1993) toob välja ettevõtluse olulisuse regioonide arengus, väites, et piirkonna majandusarengu stimuleerimisel mängib ettevõtlus olulist rolli.

Piirkonna arengu seisukohast on olulisel kohal sellised ettevõtted, mis loovad enda ümber tugiettevõtete struktuuri ja väärtusahelat. Antud töös nimetatakse selliseid ettevõtteid tuumikettevõteteks, milleks võivad olla näiteks tootmisettevõtted või keskmise suurusega ettevõtted, kus töötab üle 50 töötaja.

Väärtusahelat loov ettevõtte mõjutab teisi ettevõtjaid ja piirkonda. Tänu sellisele ettevõttele hakkavad tekkima mikro- ja väikeettevõtted, kes pakuvad tuumikettevõttele erinevaid teenuseid (Gereffi *et al.* 2005). Need tugiettevõtted saavad oma teenuseid pakkuda ainult tänu sellele, et tuumikettevõtte pakub piirkonnas piisavale hulgale inimestele tööd ja toob sellega inimesi

piirkonda juurde. Sellised tekkinud mikroettevõtted, mis on tuumikettevõttega seotud, jäävad püsima vaid siis, kui nad suudavad ennast majandada.

Enamik tugiettevõtteid on tegevad teenindus- või müügivaldkonnas, näiteks toidupoeid, apteegid, kohvikud, restoranid, pesumajad, autopesulad jne. Nende eripära on selles, et iseseisvalt ei loo nad ise piisaval hulgal töökohti. Nende ülesanne on teenindada inimesi, kuid selleks, et oleks majanduslikult tasuv kedagi teenindada, on vajalik kriitiline hulk kliente. Kui piirkonnas tegutsevad ainult teenindusettevõtted, pole neile piisavalt kliente ja seega tööd, et nende tegevus majanduslikult tasuv oleks.

Tööstus- ja tootmisettevõtete kaudne mõju on palju suurem kui ainult oma organisatsioonis töökohtade pakkumine, kuna iga lisatöökoht tööstuses loob 0,5–2 töökohta teistes valdkondades (Noorkõrv 2019). Piirkondlik kasv annab potentsiaali täiendava mittetraditsioonilise ettevõtluse tekkeks, eriti teenindus- ja jaemüügisektoris (Hackler, Mayer 2008, 295).

Suurettevõtted põhisektorites on väga olulised, sest neil on sageli rohkem rahalisi ressursse ja oskusteavet, samuti on suurettevõtetel laiem tootevalik ja väiksemate ettevõtetega võrreldes veel palju muid eeliseid (Huber, Dtephens 2001, 286). See ei tähenda siiski, et väikestel ja keskmise suurusega ettevõtetel (edaspidi kasutatakse lühendit VKE) on väike roll (Glaeser *et al.* 2010). Oluline pole ainult ettevõtte suurus, vaid ka see, kas ettevõtte ekspordib oma teenuseid ja tooteid riigist välja.

On tõestatud, et tugev ettevõtlus, eriti VKE-de arv ja tegutsemine, mõjub positiivselt linna ja kogu piirkonna kasvule (Glaeser *et al.* 2010, 3–16), kuna nende rohkus regioonis tekitab konkurentsivõimelisema tööturu, mille tõttu on vähem regulatiivseid majanduskasvu tõkkeid (Glaeser *et al.* 2010), seega hajutavad VKE-d piirkonnas ja oma mõjualas riske. Väikeste ja keskmiste ettevõtete sektor on viimastel aastatel tõestanud, et suudab saavutada stabiilse tööhõive taseme. Seetõttu on nad töökohtade loomise mootoriks, stimuleerides piirkonna majandustegevuse elavnemist (Goceva, Karaeva 2017, 242–244).

Eelnevale toetudes võib väita, et suur arv keskmisi, väike- ja mikroettevõtteid piirkonnas hajutavad riske, olles parem lahendus kui üks suur ettevõtte. Loveridge ja Nizalov (2007) väidavad, et suurem osa VKE-dest võivad muuta kohaliku majanduse paindlikumaks ja vähem tundlikuks tööstusharude poolt tekitatud šokkide suhtes. Kui suur ettevõtte lõpetab piirkonnas

tegevuse, on talle raske asendust leida; mõne keskmise või väikeettevõtte tegevuse lõpetamine ei tekita majanduses nii suurt kaost, luues nii stabiilsema majanduskeskkonna. Eriti suurt tähelepanu peaksid kohalikud omavalitsused VKE-dele võimaluste loomiseks ja konkurentsieelise tõstmiseks pöörama vähem arenenud ja konkreetsete arenguvajadustega piirkondades (Goceva, Karaeva 2017, 242–244).

Leidub ka teooriaid, mis kinnitavad, et ka teatud laadi teenindusettevõtted elavdavad MÄV-ide majandust, luues töökohti ning suutes toime tulla ka ilma tuumikettevõteteta. Sellisel ettevõttel peab olema kas väga tugev äriidee või peab see olema piisavalt laia haardega. Paljud neist ettevõtetest võivad olla ka perioodilised. Näiteks pakuvad Patrick Collins ja James A. Cunningham (2017, 88) üheks ääremaastumise leevendamise lahenduseks MÄV-ides ürituste, festivalide, kontsertide ja spordivõistluste korraldamist, mis aitavad tuua piirkonda raha, annavad kohalikele tööd ja teevad asukohale tugevat turundust. Suurüritused on muutunud sihtkohtade reklaamimise lahutamatuks osaks, püüdes neid seeläbi globaalses majanduskonkurentsis eelispositsioonile tõsta (Hall 2006, 59–70). Linnad võistlevad omavahel tähelepanu nimel ning üritused aitavad tõsta nende populaarsust ja küllastatavust.

Ettevõtjate tegevuse aluseks on majanduslik kasu, milles nad lähtuvad ärilisest tulemuslikkusest. Oma tegevuse asukoha valimisel mängivad ettevõtte jaoks rolli mitmed tegurid. Näiteks vaadatakse asukohast põhjustatud kulusid: makse, transpordikulu, maa maksumust või renditasu, tööjõukulu; lisaks sihtrühma – kas on vajalik, et toodete või teenuste tarbijad oleksid läheduses või mitte; ja algmaterjali või tootetoorme lähedust – kas toore asub tootmisettevõttele lähedal või mitte.

Eduka ettevõtluse ülesehitamisel mängib olulist rolli kvalifitseeritud tööjõud, tehnilised töötajad ja uuenduslikud tegevused. See omakorda on seotud hariduse ja hariduse pakkumisega piirkonnas ning kui palju suudetakse piirkonda meelitada oskustöölisi (Glaeser *et al.* 2010, 3–16).

Tööjõu puhul pole olulised mitte ainult kulud, vaid ka kvalifitseeritud tööjõu olemasolu piirkonnas. Õiguslikke reegleid (seadusi) ja nende tulemusi tuleks hinnata nende efektiivsuse alusel. Efektiivsust näitab see, kui palju suuremad on seadusest saadavad kasud kuludest (Raudla 2016). Kui madalamate tööjõumaksude kehtestamise tulemusena MÄV-ides ettevõtlus areneb ja riik regioniti ühtlustub, võivad kasud olla riigile suuremad kui kulud.

Kaldor-Hicksi teooria väidab, et poliitika muutus seaduses on efektiivne kui kasud, mida võitjad sellest saavad, on suuremad kui kulud, mida peavad kandma kaotajad (Barr 2012). Seega on oluline mõõta kasu ja kahju saajate hulka. Kahjusaajate arv peab olema piisavalt madal, et see ei tekitaks rahulolematust. Riiklikul tasandil peaks vaatama käitumismustri muutumisest saadavat kasu riigile. Tuleb vaadata, kas on piisavalt palju neid, kes saavad muudatustest kasu, ja võrrelda seda seejärel käitumismustri muutmiseks tehtavate kulutustega. Kui ettevõtjad muudavad seaduse muudatuse tagajärjel oma käitumist, järgneb sellele muutus elanike käitumises. Muutusest saadav esmane kasu oleks erinevate regioonide ühtlasem majanduslik areng. Kokkuvõttes võib riigile maksudest laekuv kogutulu langeda, kui teatud regioonide ettevõtetele tehakse näiteks maksusoodustusi. Samas võivad madalamad tööjõumaksud soodustada tööhõivet ning paljud MÄV-ide mikroettevõtete omanikud võtavad end ametlikult tööle. Heaks näiteks on Läti, kus 2010. aastal tehti neljaks aastaks mikroettevõtetele maksusoodustused ka tööjõumaksudele, mille tingimusteks oli, et ettevõtte käive ei tohi aastas ületada 100 000 eurot ja töötajaid võib kokku olla kuni viis. Tänu sellele meetmele otsustas 42 000 ettevõtet hakata töötasu maksma. Kokkuvõttes riik võitis sellest, kuna riigikassasse laekus rohkem maksuraha (Leimans 2015).

2018. aastal tehtud uurimustöös „Maapiirkondade ettevõtluse arengut soodustavad ja takistavad tegurid Mulgi valla näitel“ leidsid nii ettevõtjad, vallavanem kui ka Mulgimaa Arenduskoja tegevjuht, et maapiirkondades peaks olema kehtestatud maksusoodustused (Järve 2018, 37–40). Järve töö lõppjärel leiti, et piirkondi ei saa kohelda võrdselt, kuna majandustasemed on erinevad ja mahajäänud piirkondades on juba eeldused halvemad – maakohad ei suudagi suurlinnadega võistelda (*Ibid.*, 37–40).

Oluline on mõista, et maksupoliitika muutmise võib muuta kogu riigi majandust (Gober, Burns 1997), seega ei saa maksupoliitikat teha ilma korraliku eelanalüüsita. Soodsamad maksud kui majanduslikud instrumendid võivad mõjuda ettevõtlust soodustavalt ja äritegevust arendada. Eelnevat mõttekäiku toetab ratsionaalse valiku mudel, mis ütleb, et inimesed maksimeerivad isiklikku kasulikkust. Ka Adam Smithi teos „Rahvaste rikkus“ (1922, II köide, 163–164) väidab, et kõige edukamad on sellised tingimused, mis tagavad oodatud eesmärgi ja lasevad inimestel ise valida, sest reeglina on inimene omakasupüüdlik. Kui veendutakse, et mingi tegutsemismoodus on kasulik, siis vastavalt sellele ka tegutsetakse, seega on vajalik leida need argumendid, mis paneksid ettevõtjaid uskuma, et neile on oma tegevuse MÄV-idesse kolimine kasulik. Kui

ettevõtja otsustab kolida ääremaale või väikelinna, siis on regionaalpoliitiliselt oluline, et ettevõtteid nii ääremaadel kui väikelinnades stabiilselt püsiksid.

Tabel 1. Regionaalpoliitilised tegevused, mis pidurdavad ääremaastumist

Ääremaastumise pidurdamise poliitikad
1. Vajaliku tööjõu tagamine
2. Infrastruktuur ja elukeskkond
3. Uute ettevõtete loomine ääremaadel ja väikelinnades
4. Ettevõtete püsimine ääremaadel ja väikelinnades
5. Ettevõtete lisandumine ääremaadele ja väikelinnadesse
6. Avalike teenuste olemasolu
7. Hea haridustase

Allikas: autori koostatud

Piirkonnad saavad ühtlaselt areneda ainult siis, kui neis on sarnasel määral vahendeid, mis tagaksid inimeste paigalejäämise. Edukas regionaalpoliitika keskendub kodumajapidamiste taaselustamisele ja kasutab piirkondlikke ressursse, mis võivad kaasa aidata uute ettevõtete loomisele (Goceva, Karaeva 2017, 242–244), sest sotsiaalsete protsesside muutumine on seotud majanduse muutumisega, mis on omakorda tingitud ettevõtjate tegevusest (Anderson 2010, 106). Teisisõnu, piirkonnad vajavad elujõulisi ettevõtteid, kes panustavad ja arendavad piirkonda. Omavalitsuse juhtimises peab kõik algama soodsa keskkonna ja esmaklassiliste avalike teenuste arendamisest (Eesti Uuringukeskus 2019, 5). Hea poliitika tulemus on, kui ettevõtjate poolt tehtavad tegevused ühtivad avaliku hüvega ja on võimalik tühistada tegevused, mis ei ühti üleüldise heaoluga (Robbins 1952, 56). Vajalik on luua keskkond, mis sobiks ettevõtluseks ja mis soodustaks uute ettevõtete teket.

1.2. Poliitikainstrumendid

Poliitikad koosnevad erinevatest protsessidest, millega riik või huvigrupp saavutab planeeritud eesmärgid. Erinevate poliitikainstrumentide kasutamine käivitab poliitika protsessid. Poliitikainstrumendid on erinevad kogumid vahenditest, mille kaudu poliitika loojad ja riik soovivad täita eesmärgid või lahendada tekkinud probleeme. Oluline on saavutada sihtrühma eeldatav käitumine (De Lovinfosse 2008, 33).

Poliitikainstrumendid on hoovad, mille kaudu valitsus püüab saavutada oma eesmärgid, mis liigituvad erinevalt: sisulised ja protseduurilised, mille kaudu mõjutatakse käitumist, hoiakut või luuakse reeglit, institutsiooni. Poliitikainstrumendid on kas kohustuslikud või vabatahtlikud, mille täitmiseks kasutatakse informatsiooni, võimu või rahalisi ressursse (Linder, Peters 1990; Howlett 2005, 31–50). Bemelmans-Videc defineerib, et poliitikainstrumendid on kogum töötehnikatest, millega riik teostab oma võimu, mõjutab ja ennetab või tekitab muutusi (Bemelmans-Videc *et al.* 1998). Poliitikainstrumendid mängivad kesksel rollil poliitika ajastuse, prioriteetide ja edu vahendamisel (Capano *et al.* 2019, 118–119).

Poliitikainstrumentide analüüs on olulisel kohal nii poliitika- kui majandusteadlaste töös. Poliitikainstrumentide varased uuringud keskendusid poliitiliste eesmärkide täitmisele, näiteks maksustamise, reguleerimise jms rakendamiseks kasutatavatele suurtele poliitilistele muutustele, samuti sellele, miks valitsus otsustas üht või teist vahendit kasutada, ennekõike käsu ja kontrolli reguleerimist ning nende alternatiivide suhet (Capano 2019, 118–119). Seega tagavad poliitikainstrumendid poliitika käivitamise, iseloomu, mõjususe, edukuse ja toimimise. Kokkuvõtvalt võib väita, et poliitikainstrumendid loovad aluse poliitika rakendumisele soovitud või soovimatul viisil.

1.3. Poliitikainstrumentide klassifikatsioon ja kirjeldus

Poliitikainstrumente on erinevate autorite poolt klassifitseeritud palju ja erinevalt. Üks tuntumaid ja enim viidatud, mida kasutatakse ka antud töös, on Bemelmans-Videc, Rist ja

Vedungi teooria *carrots, sticks & seremons*, kus on välja toodud kolm peamist hea valitsemise instrumenti, mis tagavad „**võta ja anna**“ toimimise.

Need on järgnevad:

- 1) „**piits**“, mis on regulatiivne, näiteks regulatsioonid;
- 2) „**präänik**“, mis on majandusliku taustaga, näiteks doteerimine;
- 3) **veenmine**, mis on informatiivne, näiteks selgituskampaaniad, info jagamine.

(Bemelmans-Videc *et al.* 1998)

Regulatiivsed poliitikainstrumendid

Reguleerimist nimetatakse „piitsaks“ ja regulatsiooni peetakse sageli valitsemise ainsaks tõhusaks instrumendiks (*Ibid.*, 35–61), kuna enamikul juhtudel ei jäeta võimalust mitteallumisele, olles täitmiseks kohustuslik. Reguleerimise meetmed on näiteks määrused, direktiivid, eeskirjad ja sanktsioonid, mida valitsusüksused võtavad vastu inimeste/kogukondade mõjutamiseks (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 35–61).

Regulatiivsed meetmed on vajalikud selliste seaduste loomiseks, kus ei soovita dialoogi alustada ja peetakse vajalikuks seaduse rakendamist olukorra muutmiseks-säilitamiseks. Neid ei saa jätta vabatahtlikuks, vaid oluline on reeglitest kinnipidamine.

Majanduslikud poliitikainstrumendid

„Präänik“ ehk majanduslikud instrumendid jätavad alati teatava tegutsemisruumi, mille puhul sihtrühmad saavad ise valida, kas tegutseda või mitte. Majanduslike instrumentide üks olulisi erinevusi regulatsioonidest on vabatahtlikkus. Need instrumendid motiveerivad läbi majandusliku hüve käituma teatud moodi, kuid reeglina ei sunni need tegutsema, vaid tegutsedes muutuvad tegevused odavamaks. Majanduspoliitika vahendid hõlmavad kas materiaalsete või mittemateriaalsete ressursside eraldamist või äravõtmist (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 32), mille puhul eraldamine on positiivne ja äravõtmine negatiivne majanduslik instrument.

Materiaalsed instrumendid võivad olla krediidigarantiid, maksusoodustused, toetused, tasud, intressitoetused – kõik, mis baseeruvad rahalistel vahenditel. Näiteks võib nendega tagada tasuta hambaravi, koolitusi, haridust, palgatoetusi, üüritoetusi, laenu tagatise jne.

Bates toob lisaks inimkapitalile ja rahalistele vahenditele üheks oluliseks äritegevuse edu faktoriks institutsioonilise toetuse või abi ning valitsuse eraldatud abi ja hankeprogrammid. Piirkond võib pakkuda ettevõtjatele paremaid võimalusi, kui on institutsiooniline toetus, või arendada võimalusi, mis tühistavad väikeste ettevõtete turule sisenemise tõkked (Bates 2006, 231). Paremate võimaluste loomine või turule sisenemise tõkete tühistamine on majanduslikud instrumendid. Igasugune valitsuse üleriigiline või piirkondlik toetus, kas kaudne või otsene, mis mõjutab majanduslikku olukorda, on poliitiline majanduslik instrument.

Negatiivsed majanduslikud instrumendid halvendavad meetme rakendamisel sihtrühmade seisundit või suurendavad nende kulusid ja riske (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 43). Negatiivseteks majanduslikeks instrumentideks peetakse lisamakse, tasusid, trahve.

Majanduslike instrumentide peamine kriitika on, et piirkonna mõjutamise ja ergutuspreemiade kasutamise, nagu ka kõigi teiste merkantiilsüsteemi abivahendite tulemuseks saab olla ainult see, et riigi kaubandust sunnitakse kanalisse, mis on palju vähem tulus kui see, millesse ta loomulikult viisil suunduks (Smith 1922, 115), see aga pole loomupärane areng. Vedung toob majanduslike instrumentide miinuseks välja, et rahalised süstid on ebaefektiivsed, kuna sageli ei suuda nende saajad efektiivselt majandada (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 45). Samas on ettevõtluse toetamine üks poliitika populaarsemaid punkte, kuna see tagab piirkondliku arengu. Kuigi on kindel arusaam, et ettevõtluse toetamine on oluline kõikidel tasanditel, siis ikkagi tekib küsimus, milline toetus oleks kõige kasulik (Ibid., 166–190).

Informatiivsed poliitikainstrumendid

Kolmas peamine instrument hõlmab teavet, mille eesmärk on mõjutada inimeste teadmisi ja arusaamasid. See toimib põhjendatud argumentide edastamise ja veenmise kaudu, hõlmates andmeid, fakte, teadmisi, argumente ja moraalseid üleskutseid. Sarnaselt majanduslike instrumentidega ei ole need sunduslikud, vaid pigem suunavad ja selgitavad, informatsiooni jagavad, teadlikkust ja teadmisi tõstvad. Need võivad olla stiilis „hea ja halb“, „õige ja vale“ jne. Majanduslikest instrumentidest on need erinevad, kuna ei mõjuta rahaliselt, vaid pigem sisaldavad veenmist ja väga häid argumente, kuidas inimesed sellest kasu saaksid. (Ibid.)

Informatiivse instrumendi puhul on oluline, et info muudatustest ja uutest hüvedest liiguks sihtrühmadeni. Veenmise tugevus on vabatahtlikkus ja sihtrühmade teadmiste ja silmaringi avardamine, mille tulemusena teevad inimesed otsuseid, mis on neile nende arvates kasulikud.

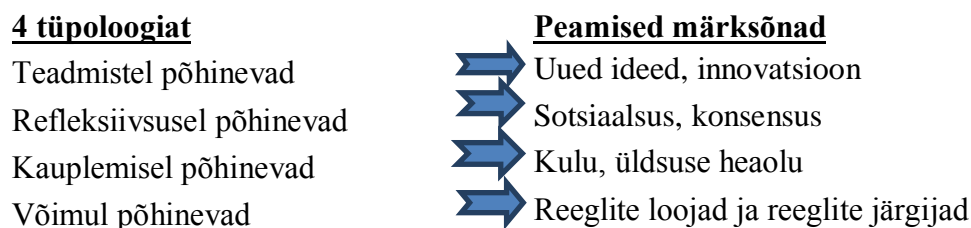
Ratsionaalse valiku teooria kinnitab, et enne otsuste tegemist koguvad inimesed optimaalsel hulgal infot (Raudla 2016).

Nagu ka regulatiivsete ja majanduslike instrumentide puhul võivad informatiivsed instrumendid olla positiivsed või negatiivsed. Informatsiooniga saab sihtrühma nii tegutsema ergutada kui ka tagasi hoida (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 48). Informatiivsed instrumendid aitavad rakendada regulatiivseid ja majanduslikke instrumente, kuid samas ei tohiks unustada ära informatiivse instrumendi iseseisvat ja sõltumatut tähtsust (*Ibid.*).

Sarnaselt Vedungi käsitlesega, kuid detailsemalt liigitatuna, on poliitikainstrumente klassifitseeritud teoses „Making Policies“ ja need on jaotatud nelja tüpoloogiasse (Capano *et al.* 2019, 123–129):

- 1) Teadmistel põhinevad: õpetamine, tõendus põhine. Kasutatakse analüüse, analüütilisi meetodeid, mille hulka kuuluvad finantsilised analüüsid, kulu-tuluanalüüsid, keerukad modelleerimissüsteemid. Tugevuseks peetakse, et on võimalik avastada enne avastamata asju, kuna teadmistel põhinevad instrumendid aitavad vähendada teadmatust, mis omakorda vähendab ebakindlust.
- 2) Refleksiivsusel põhinevad: dialoogid, osavõttud, s.t poliitika tegemine dialoogide abil, kus kommunikatsioon aktiveerib protsessid. Kasutatakse fokuseeritud gruppe, juhtgruppe, *online*-konsultatsioone, küsimustikke. Tugevuseks peetakse õiguslikkusele toetumist, sobivad ideaalselt konfliktide lahendamiseks.
- 3) Kauplemisel põhinevad: muutused konsultatsiooni abil, mis aktiveeruvad läbirääkimistel. Kasutatakse spetsialiste, huvigruppe, eraettevõtjaid, kes saavad aidata poliitiliste otsuste tegijaid. Kaubeldes ja läbi rääkides saadakse parim tulemus. Tugevuseks on Pareto efektiivsuse arvestamine, demokraatlikkus.
- 4) Võimul põhinevad: järelevalve, jälgimine, selge struktuur, reeglid ja reeglite järgijad, standardid. Iseloomulikud on reeglite olulisus ja jäikus. Tugevuseks on tulemuste etteennustatavus ja hea kontrollimehhanism.

Järgneval joonisel (vt Joonis 1) kajastatakse nelja tüpoloogiat ja nende peamisi märksõnu.

Joonis 1. Neli poliitikainstrumentide tüpoloogiat peamiste märksõnadega

Allikas: Capano *et al.* 2019, 123–129

Võrreldes neid nelja tüpoloogiat Bemelmans-Videci, Rist ja Vedungi teooriaga, on võimalik näha sarnasusi ja mingil määral neid ka omavahel võrdsustada, kuid mitte täielikult. Teadmistel põhinevad instrumendid üldjoontes sarnanevad veenmisega, kuid on detailsemalt ja kitsamalt käsitletud ning lahku on löödud refleksiivsed, mis tagavad konsensuse ja sotsiaalsuse. Vedungi teoorias hõlmab veenmine aga kõiki informatiivseid instrumente. Kauplemise ja „präaniku“ vahele võib tõmmata võrdusmärgi, kuid oluline on märkida, et kauplemine ei pruugi olla ainult majanduslik instrument, vaid võib olla eeldus, mis eelneb regulatiivse instrumendi rakendamisele. Kõige sarnasemad on instrumentide tüpoloogia käsitlustes võimul põhinev tüpoloogia ja Vedungi „piits“, kuna mõlemad põhinevad võimul ja seadustel.

Piirkonna edu sõltub majandusest ja elanike arvust, elanike arv omakorda sõltub töökohtade arvust, mistõttu on vajalik kasutada instrumente, mis aitavad soovitud piirkonda töökohti juurde luua. Sellest tulenevalt on ääremaastumise aeglustamiseks võimalik kasutada majanduslikku instrumenti – doteerimist ehk „präanikut“, milleks oleks näiteks madalamad maksud MÄV-ides tegutsevatele ettevõtetele. See valik pole aga nii lihtne, kuna poliitikainstrumentide rakendamine toob endaga kaasa muutused ning kõik muutused ei pruugi olla positiivsed.

Hibbings ja Theiss-Morse (2002) on öelnud, et valides instrumente nende tõhususe ja mõjususe järgi, on oluline teada nende poliitilisi tagajärgi. Samas ei ole kõiki kõrvalmõjusid võimalik ennetada või prognoosida. Vaatamata sellele aitab eelanalüüs ja teiste riikide analoogse kogemuse arvestamine luua parema tegevusplaani. Korraliku eelanalüüsi olemasolu aitab vältida olukorda, kus plaanitavad muudatused võivad endaga kaasa tuua laialdase negatiivse mõju.

Poliitiliseinstrumendi valimise osas peab lähtuma riigi üldisest poliitikast (Peters 2001). Selle tõttu võib sama probleemi lahendamiseks riigiti valida erinevaid poliitikainstrumente (Howlett 1991, 3-4). Muutuste mõju kaardistamine aitab paremini aru saada, milliseid instrumente on kõige otstarbekam kasutada. Mõjususe puhul on peamiseks kriteeriumiks, mil määral saadakse sellest kasu ja kui suurt osa riigi elanikkonnast see mõjutab – kas kogu ühiskonda, üksikisikuid või mingeid ühiskonna gruppe, ja viimasel juhul milliseid. Samuti on vaja hinnata, kas meetmete ulatus on soovitud tulemuste saavutamiseks piisav. Valides erinevaid instrumente mõjususe alusel, peab vaatama, kas nende majanduslikud mõjud on sotsiaalselt ja demograafiliselt nii tugevad, et muudavad üldist inimeste käitumismustrit. Mõjutades vaid üksikuid indiviide ja väikeseid ühiskonnagruppe, ei taga see soovitud tulemust.

Instrumendi mõjuvust saab hinnata kolme hindamiskriteeriumi abil (Huppes, Simonis 2009, 261):

- 1) üldised kriteeriumid – kuidas mõjutab meede kogu elanikkonda ning ääremaastunud maakohti ja väikelinna piirkondi;
- 2) majanduslikud kriteeriumid – kuidas mõjutab meede riigi majandust üldiselt ja piirkonniti;
- 3) strateegilised kriteeriumid – kuidas mõjutab meede tulevikku.

Lisaks võimalikele negatiivsetele tulemustele on valitud poliitikainstrumendil otsene mõju programmi edukusele (Peters 2005, 73). Edukas programm baseerub õigetel instrumentidel, mistõttu on oluline leida sellised instrumendid, mis tagaksid programmi või projekti edu. Seda saavad teha vaid täpselt ja õigesti valitud meetmed. Valikupõhise instrumendi puhul peab riik otsustama, kas kasutada turul või riigil põhinevaid instrumente (Howlett 1991, 3).

Ettevõtete käitumise muutmiseks tuleks valida turul põhinevaid instrumente, kuid poliitika muutmiseks ja selle analüüsimiseks riigil põhinevaid instrumente. Seega oleks vaja kaasata nii turul kui ka riigil põhinevad instrumendid.

Instrumentide valikul on Bemelmans-Videc välja toonud, et peamine instrumentide valik peab tagama „hea valitsemise“ ja kasutab instrumente, mis põhinevad strateegial „võta ja anna“ (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 7–12). Ettevõtete mõjutamiseks sobivad eelkõige majanduslikud ja informatiivsed instrumendid, kuna need on vabatahtlikud, jättes regulatiivsed meetmed teisele kohale (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 34). Tabelis 2 on välja toodud peamised regionaalpoliitilised instrumendid ettevõtluse arendamiseks MÄV-ides.

Tabel 2. Regionaalpoliitika instrumendid ettevõtluse arendamiseks MÄV-ides

	Majanduslikud instrumendid / „präänik“	Regulatiivsed instrumendid / „piits“	Informatiivsed instrumendid / veenmine
Vajaliku tööjõu tagamine	investeeringud piirkonna haridusasutustesse	seadused, mis reguleerivad teatud piirkondade haridusasutusi	elanike meelitamine piirkonda läbi kampaaniate
	maksusoodustused tööjõule antud piirkonnas	seadused, mis loovad võimaluse teha maksusoodustusi piirkondades	teatud erialade populariseerimine piirkonnas
	riiklikud palgatoetused piirkonna töötajatele	seadused, mis võimaldavad maksta palgatoetusi	vabade töökohtade kohta info jagamine
	toetused	seadused toetusteks	poliitikauuringud
Infrastruktuur ja elukeskkond	infrastruktuuri toetused	seadused, mis loovad aluse piirkondade standardiseerimiseks	avalikkuse teavitamine
	infrastruktuuri investeeringud	õigusloome, mis reguleerib investeeringuid	kaardistamine
	laenud	õigused, kohustused, laenude regulatsioon	poliitikauuringud
	infrastruktuuride arendamine	nõuded	eeliste väljatoomine
Ettevõtete kolimine	toetused	regulatsioon, toetuste regulatsioon	kommunikatsioon
Ettevõtete loomine	tasud, toetused, subsiidiumid	tasude, toetuste regulatsioon	kommunikatsioon
Maksundus	piirkondlikud maksuerisused tööjõule	KOV-ide maksuautonoomia suurendamine	avalikkuse teavitamine
	KOV-põhised ettevõtlusmaksud	KOV-põhine ettevõtlusmaksude regulatsioon	poliitikauuringud
	pikaajalised laenud	õigused, kohustused, laenude regulatsioon	lähipaistvus
	litsentsid, trahvid	litsentside, trahvide regulatsioon	motiveerimine, hirmutamine
Piirkondlike ettevõtlusvõrgustike arendamine	ettevõtete ühiste projektide rahastamine (TAI-projektid, messidel osalemine)	seadusandluse reguleerimine ühiste projektide raames	kohalike ettevõtlus- ja esindusorganisatsioonide loomine
	toetused	seaduste loomine	koolitused
	ettevõtlusvõrgustikele/organisatsioonidele vahendite tagamine	seadusandluse reguleerimine vahendite jagamiseks	avalikkuse teavitamine
Avalike teenuste olemasolu	teenustasud	teenustasude määrused	avalikkuse teavitamine
	litsentsid	litsentside regulatsioon	poliitikauuringud
			
	VABATAHTLIKUD INSTRUMENDID	KOHUSTUSLIKUD INSTRUMENDID	VABATAHTLIKUD INSTRUMENDID

Allikas: autori koostatud

Efektiivse tulemuse saavutamiseks saab kõiki poliitikainstrumente kasutada kas eraldi või koos. Parim viis oleks instrumente kombineerida (Howlett 2004 ,2-15), kuid kõige olulisem on mõista, millised majanduslikud ja informatiivsed instrumendid avaldavad soovitud mõju. Samas on „piits“ (regulatiivsed meetmed) vajalik selliste seaduste loomiseks, mis annaksid vundamendi „präänikule“ (majanduslikele meetmetele) ja veenmisele (informatiivsetele meetmetele).

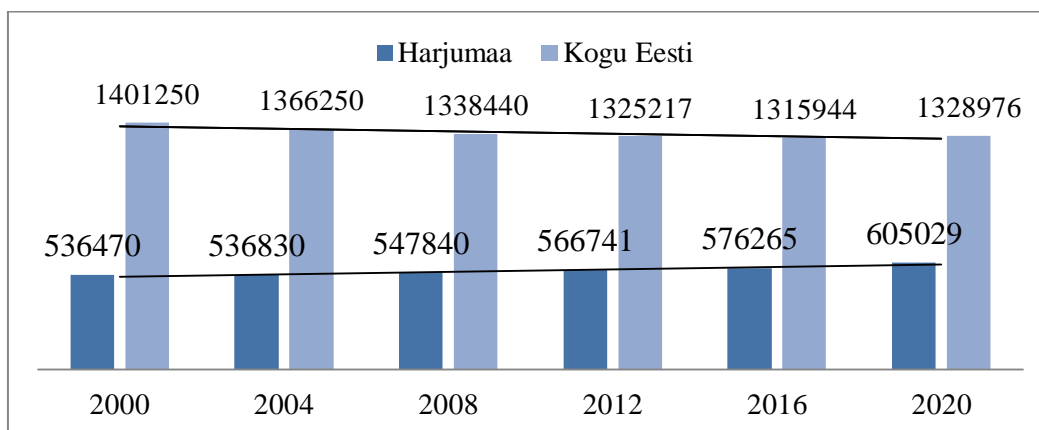
Kolme instrumendi rakendamisel on tähtis teha osapoolte (riigi, kohalike omavalitsuste ja ettevõtete) vahel koostööd ja arendada dialoogi, mille kaudu on võimalik välja selgitada osapoolte soovid, et saavutada parimad tulemused. Pidev omavaheline koostöö aitab kasutada õigeid instrumente, mis tagavad jätkusuutliku ettevõtluse arengu piirkonnas. Kasutades kolme instrumenti, peab tegema arengukava, mis määratleb instrumentide kasutamise etapid ja mahud. Ääremaastumise aeglustamiseks peavad olema täidetud nii ühiskondlikud kui ka poliitilised ootused. Soovitud tulemuse saavutamiseks tuleks kasutada kolme poliitikainstrumenti ehk nii „piitsa“, „präänikut“ kui veenmist. Omavahel kombineerides need instrumendid täiustavad ja tagavad üksteise toimimise soovitud viisil. Kui näiteks unustada majanduslike ja regulatiivsete instrumentide rakendamisel ära informatiivsete instrumentide rakendamine, võib juhtuda, et info ei jõua sihtrühmadeni, mis omakorda võib põhjustada selle, et rakendatud instrumendid ei toimi.

2. UURIMUSTÖÖ EMPIIRILINE OSA

2.1. Ülevaade regionaalpoliitilistest väljakutsetest Eestis

Eesti linnastumise üheks suureks põhjuseks on probleem, et MÄV-ides pole piisavalt tööd ja sissetulekut. Prognooside kohaselt see tendents kasvab, kuna inimesed kolivad igal aastal järjest enam Tallinna ja Harjumaale (Statistikaamet 2020). Juba 2013. aastal tundis poliitik ja geograaf Aasmäe muret inimeste kolimise pärast: „Elupaigad jäetakse väljaspool Suur-Tallinna maha“ (Aasmäe 2013). Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 polnud selles osas efektiivne, kuna elanikkond ja majandustegevus koondus vastupidiselt seatud eesmärgile siiski suurematesse linnadesse. See omakorda tingib, et väiksemates piirkondades jääb inimesi iga aastaga üha vähemaks ning sellest tulenevalt muutuvad elutingimused kohtades, kust inimesed ära kolivad, järjest raskemaks. Tühjenevates piirkondades suletakse nii koole, lasteaedu (Mets, Mihelson 2018), postkontoreid (Ideon 2010) kui pangaautomaate (Talve 2015). Busse võetakse graafikust vähemaks ja osa bussiliine suletakse (Delfi Rahvahääl 2015). Need vähesed inimesed, kes ääremaadele elama jäävad, peavad kas elama raskemates tingimustes või lõpuks ikkagi suuremasse asulasse kolima. Atraktiivsete võimaluste puudumine piirkonnas on üks põhjuseid, mis piirkondadest inimkapitali välja viib (Anderson 2000, 94).

Järgmine joonis (vt Joonis 2) kajastab Eesti vs Harjumaa elanike arvu muutust perioodil 2000–2020.

Joonis 2. Eesti ja Harjumaa elanike arvu muutus perioodil 2000–2020
Allikas: Statistikaamet (2020)

Jooniselt on näha Harjumaa pidevalt kasvav rahvastik ning ülejäänud Eesti pidevalt kahanev rahvastik. Juba 2001. aastal kirjutas majandusteadlane Mati Raudjärv, et Eesti regionaalpoliitikat on kavandatud ja ellu viidud suhteliselt ühesuunaliselt, eeskätt on tegemist olnud pealinnale orienteeritud arenguga. Seda on soodustanud Eesti regionaalselt ühekülgne majanduspoliitika (Raudjärv 2001, 380). Ka haldusterritoriaalne reform (edaspidi HTR) „Haldusreform 2016–2017“ lähiaastate mõju võib pigem kiirendada niigi tempokat ääremaastumist (Varul 2019). Sama teema kohta on professor Sulev Mäeltsemees oma artiklis „Mis ja miks võinuks olla teistmoodi 2017. aasta haldusreformi ettevalmistuses?“ pessimistlikult suhtunud haldusreformi peamisesse argumenti, et suured vallad aitavad ääremaastumist vähendada. Sarnane poliitika toimus juba 1970. aastatel, kui põllumajanduslikud majandid liideti, mille tulemuseks oli paljude külade hääbumine (Mäeltsemees 2017, 120). Sama probleemi kohta on Garri Raagmaa oma artiklis välja toonud, et HTR loksutas siin-seal lahti seisva vee ja lõi paremad eeldused, et pakkuda efektiivsemalt seadusega ettenähtud teenuseid. Samas nendib ta, et „isegi 5000 elanikku on liiga vähe, et pidada gümnaasiumit või ujulat, rääkimata kutse(kõrg)koolist või korraldamaks transporti ja ettevõtlust“. Alla 10 000 elanikuga asukoht pole piisavalt võimekas, et ettevõtlust arendada (Raagmaa 2017, 373).

Elanike arvuga seotud regionaalpoliitikates pole uudseid lähenemisi. Soomes jõuti juba 1965. aastal järeldusele, et elujõulises KOV-s peab olema umbes 8000 elanikku, ning 2005. aasta haldusreform märkis, et „tugev munitsipaliteet“ on vähemalt 20 000 elanikuga vald või linn

(Sandberg 2010). Eesti HTR-i aluseks võetud 5000 elanikku oli ka Läti haldusreformimise aluseks, aga ka seal polnud see uus idee. Sarnane ettepanek esitati esmakordselt 1795. aastal Prantsusmaal vastu võetud haldusreformi korras, kus konstitutsiooniga kavandati ühendada iga kommuun, milles elab vähem kui 5000 elanikku, piirkondlikuks munitsipaliteediks (Sepp, Noorkõrv 2017, 127). Seda ei rakendatud Prantsusmaal aga kunagi ning ressursid paigutati hoopis põllumajandusse. Edu tagamiseks on sõltuvalt perioodist ja riigist toodud erinevaid piirkondade liitmisettepanekuid, kuid edu ei taga niivõrd elanike arvu määramine, kuivõrd majanduse aktiveerimine piirkonnas (Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus 2004).

Selge seos on ettevõtluse ja elanike arvu kasvu vahel: mida enam kolitakse ära, seda väiksem on võimalus, et keegi oma ettevõtmise sinna toob, kuna töjõupuudus kasvab. Harjumaa on ainus Eesti piirkond, mis on jõuliselt kasvatanud nii elanike kui ettevõtete arvu. Harjumaal asuv Tallinn liigub maailma rahvastikuprotsesside ja globaliseerumise suunaga kaasa, olles kasutanud kasvuks erinevaid poliitilisi instrumente (Lukk *et al.* 2016, 15–55). Lisaks sellele, et Tallinn on asukoha järgi logistiliselt parim ettevõtluspiirkond Eestis, mõjutatakse Tallinnas asuvaid ettevõtjaid majanduslike instrumentidega nagu messitoetused, koolitused, uute töökohtade loomise toetused, digitaliseerimisetootused jne. Lisaks toetustele on alustavatel ettevõtetel Tallinnas mugavam, kuna nende tarbeks on loodud erinevaid tugikeskusi näiteks teadusparkide, inkubaatorite, kiirendajate, klastrite, tehnoloogia arenduskeskuste ja tööstusparkide näol. Kogu Eesti 21 klastrist lausa 20 asub Harjumaal (Tallinn 2020).

Tallinna edu tagas poliitiliste ja majanduslike kokkusattumuste ahel, mille tulemusena saadi ellu viia suurejoonelisi arengukavasid. Tõenäoliselt pole Tallinna arengusse kunagi varem nii suuri summasid investeeritud kui praegu (Reimer 2006). Juba 13 aastat tagasi rakendati Tallinnas regionaalpoliitilisi majanduslikke instrumente, mis mõjutasid ettevõtjaid, ja need ehisid vundamendi tänasele edule (*Ibid.*). Tallinna linna aktiivne tegevus on kaasa aidanud veel suuremale piirkondlike erinevuste tekkele, mille tõttu regionaalsed erinevused aina kasvavad. Ka praegu panustab Tallinn sellesse, et tekiksid uued töökohad ja säiliks olemasolevate konkurentsivõime, pakkudes ettevõtetele erinevaid toetusi.

Harjumaa ja ülejäänud Eesti ettevõtete osakaalude illustreerimiseks on tabelis 3 välja toodud ettevõtete asukoha ja peamiste näitude võrdlus.

Tabel 3. Harjumaa ja ülejäänud Eesti ettevõtlusnäitajad

Aasta	Piirkond	Ettevõtete arv	Tööga hõivatud isikute aasta keskmine arv*	Müügitulu, tuhat eurot*	Tööjõukulud, tuhat eurot*	Ärikasum (-kahjum), tuhat eurot*
2015	Kogu Eesti	117 398	261 066	31 997 713	4 530 505	1 463 498,4
	Harju maakond	63 328	166 940	22 738 892	3 058 166	1 101 768,8
	Harjumaa % kogu Eestist	53,94%	63,94%	71,06%	67,50%	75,28%
2016	Kogu Eesti	120 450	263 177	32 783 194	4 830 522	1 354 510,9
	Harju maakond	65 625	170 459	2 318 669	3 309 432	837 416,3
	Harjumaa % kogu Eestist	54,48%	64,76%	70,72%	68,51%	61,82%
2017	Kogu Eesti	127 622	264 507	35 427 522	5 247 906	2 351 780
	Harju maakond	70 995	172 311	24 848 714	2 871 393	1 815 909
	Harjumaa % kogu Eestist	55,60%	65,14%	70,13%	54,74%	77,21%
2018	Kogu Eesti	131 650	264 507	35 427 522	5 745 890	2 127 910
	Harju maakond	73 428	174 010	26 947 799	3 944 005	1 484 974
	Harjumaa % kogu Eestist	55,77%	65,78%	76,06%	68,64%	69,78%
2019	Kogu Eesti	133 784	(...)	(...)	(...)	(...)
	Harju maakond	74 676	(...)	(...)	(...)	(...)
	Harjumaa % kogu Eestist	55,81%	(...)	(...)	(...)	(...)

Allikas: Statistikaamet (2020); autori koostatud tabel

Märkused:

1. Tabelis on toodud peamised indikaatorid kogu Eesti ja Harju maakonna kohta, mis näitavad ettevõtluse osatähtsusi
2. * märgitud lahtrites on 20 ja enama hõivatuga ettevõtete näitajad, kuna väiksemate ettevõtete kohta antud andmeid ei koguta.

Harju maakonnas on asustustihedus 4,6 korda suurem kui Eestis keskmiselt. Harju maakonna palgatöötaja kuu keskmine brutotulu moodustas 112% Eesti keskmisest, samal ajal oli töötuse määr Harju maakonnas ligi ühe protsendipunkti võrra kogu Eestist madalam (Statistikaamet 2019).

Ligi 56% Eesti ettevõtetest oli/on registreeritud Harju maakonda ning seetõttu oli/on ka ootuspäraselt üle 60% töötajatest selles maakonnas. Harju maakonnas asuvatel ettevõtetel on keskne roll ka Eesti ettevõtete müügitulus, ekspordimahus ja puhaskasumis (Statistikaamet, 2019. aasta andmete põhjal info tabelist 3). See on antud olukorras loomulik areng, kuna parimad äritingimused Eestis on suuremates asulates nagu näiteks Tallinn ja Tartu.

Eraettevõtted toimivad turumajanduslikus keskkonnas kasumi/kahjumi põhimõttel, seega kalkuleerivad nad oma kulusid ja tulusid. Eestis on nii suurtes kui väikestes asulates täpselt samad riiklikud maksud (Maksuamet 2019) ja tingimused, kuid suurtes tihedalt asustatud piirkondades on tööjõuturul parem valik ja odavam logistika korraldamine, paremad elutingimused ettevõtete omanikele ja nende pereliikmetele.

Trendi muutmiseks on vaja tõuget ja seda saab anda riik, kasutades poliitikainstrumente, et eraettevõtte oleks motiveeritud asuma väikeses kohas. Selleks tuleb ettevõtjatele luua tingimused, mis meelitaksid teda organiseerima oma tegevust just MÄV-idesse. Kui ettevõtjad oma tegevuse MÄV-idesse kolivad, saab see piirkond juurde töökohti ja makse laekub kohalikku eelarvesse rohkem. Tulemusena saavad inimesed kodu lähedal tööd ja KOV saab oma elanikele luua paremad elutingimused.

2.2. Metoodika

Käesoleva töö puhul kasutatakse kvalitatiivset uurimust, mis võimaldab saada detailset infot uuritava probleemistiku kohta. Kvalitatiivsetes uurimustes püütakse mõista pigem väikese arvu osalejate maailmavaadet (Laherand 2010), mistõttu sobis see ideaalselt püstitatud küsimustele vastuste saamiseks. Uurimismeetodiks on valitud poolstruktureeritud intervjuude läbiviimine ja nende analüüs.

Intervjuu eelis teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus ning võimalus andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida (Laherand 2010, 177). Samuti võimaldab intervjuude läbiviimine saada uuritava teema kohta põhjalikku informatsiooni (Patton 2002, 17). Hirsjärvi ja Hurme teooria järgi oli tegemist praktilise intervjuuga, kuna selle eesmärk oli otsida infot praktilise probleemi lahendamiseks ja hea intervjuu teeb mõlemale osapoolle rõõmu (Hirsjärvi, Hurme 2006, 25–43).

Gillhami (2004, 7–13) teooria järgi sobib intervjuu andmete kogumiseks juhul, kui:

- 1) küsitletavate ring on väike;
- 2) inimesed on kättesaadavad;
- 3) enamik küsimusi on avatud ning nõuavad pikki ja põhjalikke vastuseid;
- 4) kõik küsitletavad on võtmeisikud;
- 5) materjal on tundlik ja selle käsitlemine nõuab usaldust;
- 6) täielikku anonüümsust ei saa tagada, aga peab kindlustama konfidentsiaalsuse;
- 7) kesksel kohal on tähendus;
- 8) tüüpilisus pole nii oluline;
- 9) eesmärk on nähtust mõista.

Käesoleva töö puhul kattub enamik punkte Gillhami intervjuu tingimustega, välja arvatud inimeste lihtne kättesaadavus. Ettevõtjate ja arvamuslimidrite arvamusi ja ettepanekuid uurides olid kõik intervjuueeritavad võtmeisikud ning enamik küsimusi vajas põhjalikke selgitusi-arvamusi. Samuti oli oluline 100%-line vastamine, kuna valimis olid ettevõtted, mis üksteist ei katnud, kuna erinesid nii tegevusala, iseloomu, ettevõtte vanuse kui ka suuruse poolest. Kogutud andmed pidid olema usaldusväärsed, oluline oli mõista tegelikku suhtumist ja arvamust, mida ei saa kätte ankeedi vormis või e-kirjaga saadetud küsimustikuga.

2.–11. aprillini 2019 viidi läbi kolmteist poolstruktureeritud intervjuud, millest üheksa toimus intervjuueeritavaga näost-näkku kohtudes. Isiklikku kontakti hõlmavad intervjuud on tulemuslikud, kuna sellest võtavad osa nii nägemis- kui kuulmismeel ning vaatlus annab teada, kas inimesed tegelikult ka nii mõtlevad, nagu räägivad (Laherand 2010, 225). Just silmast silma kohtumist peetakse kvalitatiivse uurimuse puhul tuumaks (Laherand 2010, 262). Kolme intervjuueeritavaga viidi vestlus läbi telefoni teel ja ühega e-kirja teel. E-kirja teel intervjuud läbi viia on põhjendatud, kui intervjuueeritav asub küsitlejast näiteks erinevas ajavööndis, mis raskendab telefoni teel sobiva aja leidmist (James, Busher 2006). E-kirja teel läbi viidud

intervjuud pole samuti sama kaalukad kui silmast silma kohtumine, kuna intervjueeritava emotsioone ei ole võimalik täpselt hinnata. Antud töö puhul kasutati e-kirja meetodit ühe intervjueeritava puhul, kuna ta asus küsitluse perioodil teises ajavööndis.

Kümme intervjuud viidi läbi ettevõtete osanike või juhatuse liikmetega ja kolm oma ala arvamusiidritega. Ettevõtted valiti selle järgi, et nad tegutseksid erinevates valdkondades nii Tallinnas kui Harjumaal, kuna just Harjumaa ettevõtete paindlikum liikumine muudaks piirkondlikult riiki ühtlasemaks. Kuna teooria järgi on just väiksemad ja keskmised ettevõtted regionaalselt head piirkonna stimulaatorid, oli autori eesmärk intervjueerida mikro-, väike- ja keskmiste ettevõtete juhte, et saada teada, mis motiveeriks neid asukohta vahetama.

Küsimustele vastas kaks primaarsektori ettevõtjat, neli sekundaarsektori ettevõtjat ja neli tertsiaarsektori ettevõtjat. Intervjuude valimi aluseks oli leida võimalikult erineva valdkonna ja kogemusega ettevõtjaid, kuna see annab olukorrast täiuslikuma pildi.

Intervjueeritavate valiku puhul oli tegemist juhusliku valikuga. Juhusliku valimi meetodit peetakse kõige lihtsamaks, kuna vastajaid on võimalik lihtsasti kätte saada ning intervjuusid tehakse seni, kuni on saadud soovitud arv vastuseid. Juhusliku valiku kriitikas tuuakse välja, et tulemusi ei saa üldistada kogu populatsioonile (Saunders *et al.* 2007, 220–235).

Antud valimi puhul olid järgmised kriteeriumid:

- 1) ettevõtte osanik/juhatuse liige peab esindama ettevõtet, mis tegutseb Harjumaal või Tallinnas;
- 2) tegemist peab olema tuumikettevõttega, mis tekitab enda ümber teenindavaid ettevõtteid;
- 3) ettevõtte töötajate arv peab olema suurem kui viis (ühemehefirmad ei kvalifitseerunud valimisse);
- 4) ettevõtte peab looma mingit väärtust – olema tootja, kes loob või toodab midagi.

Arvamusiidrid valiti autori poolt nende sõnavõtude, kogemuste ja akadeemilisuse põhjal. Kokku toimus arvamusiidritega kolm intervjuud. Intervjueeritavateks olid endine riigihalduse minister (edaspidi kasutatakse lühendit AL1), majandusteadlane (edaspidi kasutatakse lühendit AL2) ja ülikooli ettevõtlusprofessor (edaspidi kasutatakse lühendit AL3).

Intervjueeritavatelt ettevõtjatelt küsiti nende üldandmed, uuriti asukohta ja asukohta mõjude ning ettevõtte eesmärkide kohta (vt Lisa 1). Küsimused olid koostatud nii, et oleks võimalik välja selgitada, millised majanduslikud ja informatiivsed instrumendid on tõhusad, et panna ettevõtjaid muutma oma tänast asukohta ning Harjumaalt mujale kolima.

Uurimuse miinuseks võib pidada seda, et antud meetodi puhul võivad intervjueeritavate vastused olla küsitleja poolt mõjutatud, kuna viimasel võis olla soov suunata küsimusi nii, et vastused oleksid ootuspärased. Intervjuu usaldusväärsust võivad vähendada intervjueeritava suunatud sotsiaalselt soovitud vastused ning sellise teabe andmine, mida pole küsitud (Hirsjärvi *et al.* 2010, 193). Samuti võivad intervjuud omavahel erineda, kuna tegemist on erinevate asukohtade, päevade ja inimestega. Töö autor üritas jääda neutraalseks ja saada võimalikult palju infot, millest järeldusi teha. Üks intervjuu ettevõtjaga kestis keskmiselt 60 minutit ja arvamusiidriga 45 minutit.

2.3. Ettevõtjate ja arvamusiidrite tagasiside

Intervjueeritavad ettevõtted on olenevalt ettevõttest tegutsenud 12–47 aastat, tegutsevad erinevates valdkondades Tallinnas või Harjumaal ning on Eesti kapitalil põhinevad aktsiaseltsid või osühingud. Järgnevalt on koostatud tabel, milles on välja toodud ettevõtete tegevusala ja ettevõttes töötavate töötajate arv (vt Tabel 4).

Tabel 4. Intervjueeritud ettevõtete tegutsemisvaldkond, töötajate arv, käive ja vanus

EV	Tegutsemisvaldkond	Töötajaid	Keskmine käive <i>per</i> aasta	Vanus
1	Liikluskorraldusvahendite tootmine, paigaldus, hooldus jm	70	5–6 miljonit	47
2	Ehitusmaavarade kaevandus, töötlemine ja müük	73	8–9 miljonit	30
3	Seebi, puhastus- ja poleerimisvahendite tootmine	34	3–4 miljonit	29
4	Perioodika, turundus, meedia	30	1–2 miljonit	26
5	Reklaamiagentuurid	16	1–2 miljonit	23
6	Lillekasvatus	29	1–2 miljonit	22
7	Töörõivaste ja hotellitekstiilide disainimine	9	kuni 100 000	16
8	Trükielelne teenus, trüki vahendus	6	kuni 1 miljon	12
9	Masinate ja seadmete müük ning hooldus	62	15–18 miljonit	27
10	Köögiviljakasvatus, ladustamine, töötlus	59	4–5 miljonit	17

Allikas: intervjuud (2019); autori arvutused

Ettevõtted (edaspidi kasutatakse lühendit EV) nr 5, 7 ja 8 on intervjuude toimumise ajal intervjueeritavatest ettevõtetest töötajate arvu poolest kõige väiksemad. EV 1, 2, 9 ja 10 on töötajate arvu järgi kõige suuremad. Keskmised ettevõtted hetkevõrdluses on EV 3, 6 ja 4. Antud töö puhul ei ole ettevõtte suuruse ja valdkonna vahel seost.

Euroopa Liidus kinnitatud kvalifikatsioonide järgi on EV 6 ja 9 mikroettevõtted, mille töötajate arv on alla kümne (Euroopa Liidu amet 2019). Väikesed ettevõtted on kuni 50 töötajaga ettevõtted ning antud valimis on nendeks EV 3, 4, 5 ja 6. Keskmised ettevõtted on EV 1, 2, 9 ja 10, mille puhul peab töötajate arv olema üle 50, kuid jääma alla 250 (Euroopa Liidu amet 2019).

Praeguse asukoha põhjused

EV 5, 6, 8, 9 ja 10 valisid ettevõtte asukohaks Harjumaa eelkõige sellepärast, et see on ettevõtte omanike elukoht – nende juured on Harjumaalt ja seega on asukoht neile südamelähedane. Intervjuudest selgub, et ettevõtte asukoha valimisel on olulised hoone pindala ja sobilike ruumide olemasolu. Tootmisruumide olemasolu ja muud sobilikud ehitised panid osaliselt paika EV 3, 6 ja 10 asukoha. Kõik need kolm ettevõtet on ühe korra vahetanud oma asukohta äri laienemise tõttu. Uus koht sai valitud selle järgi, et lähiaastatel ka suurema kasvu korral

samadesse ruumidesse ära mahtuda. EV 1 asukoht on ettevõtte algupärane asukoht ja tänased omanikud pole seda kohta valinud. Praegune asukoht on neile hetkel ideaalne ja võimaldab mugavalt teenindada nii Tallinna kui Harjumaad.

Praeguse asukoha mõjud ettevõttele

Kui ettevõtjad pidid hindama, millist rolli on mänginud ettevõtte asukoht täna ettevõtte tulemustele, hindas neli ettevõtjat kümnest, et Harjumaal asumine on nende ettevõtte jaoks olulist rolli mänginud.

„Väga olulist rolli on mänginud. Kuna turg on kohe kõrval. Tallinn on 30 minuti kaugusel. See oli ja on suur eelis. Seesama Ääsmäe kompleks oli kõige kaasaegsem laokompleks ning samuti oli siinsamas kõrval. Selle lao ostmine oli äriselt väga hea otsus! Oluline on alati, kui kaugel asud kliendist ning millised on teeühendused kliendini.“ (EV 10)

Kuus ettevõtjat kümnest nentis, et tegelikult pole ettevõtte asukoht nende edus mitte mingisugust rolli mänginud. Pigem on edu toonud hoopis teised faktorid.

„Mitte mingisugust. Tallinna asukoht pole seotud sellega, et oleme edukad. Teeme paremaid asju ja pakume parimaid teenuseid. Asukoht on ainult sedavõrd seotud, et reklaami ja turunduskommunikatsiooni valdkond on see, kus tullakse iga päev tööle ja minnakse ära. Kui tahame kasvada, peame olema oma töötajate läheduses. Töötajatel peab olema mugav tööl käia. Peab olema asukoht, kuhu tulemine pole keeruline.“ (EV 4)

„Meie jaoks tegelikult sellel pole mingit rolli olnud. Oleksime võinud ükskõik kus tegutseda.“ (EV 7)

Ettevõtluskeskkonna muutuste kohta viimaste aastate jooksul oli nii neutraalseid kui negatiivseid hinnanguid. Viis ettevõtjat leidis, et ettevõtluskeskkond on läinud halvemaks, neli leidis, et pole muutusi tunnetanud, ja üks leidis, et on läinud paremaks.

Negatiivseks peeti kohaliku omavalitsuse liigset bürokraatiat, äri pärssivaid kohalikke regulatsioone, näiteks müügist, kellaajalisi piiranguid, teede sulgemisi, pikki teabenõudele vastamise aegsid, uusi kohustusi riigi poolt, kõrgeid aktsiise ja uue toote registreerimismaksude

kõrget taset. Samuti toodi välja pankadepoolne rahapesuhirm, mille tõttu on pangast raskem laenu saada ja koostööd teha. Leiti ka, et uutel tulijatel on konkurentsiaske raske toime tulla, kui vanad olivad on juba ees.

AL1 leiab, et tänased ettevõtlustingimused on head – regionaalselt on nii riik kui ka ettevõtjad palju vaeva näinud, et Eesti areng üle kogu riigi ühtlustuks. Lõuna-Eesti suurte metsaalade lähedusse on loodud mitmeid puidutööstusi, mis annavad kohalikele tööd. *„Näiteks tuli saetööstuse loomisega Imaverre palju noori oskustöölisi, kellele järgnesid pered koos lastega. Kõik need pered vajasid elamispinda, poode, lasteaedu, juuksuriteenust jne. Tänu sellele ehitati kümne aastaga Imaverre hulk uusi maju ja loodi just selliseid tugiettevõtteid .“* Kuid AL1 nentis ka: *„Loomulikult siis, kui Eesti riiki taastati, ei osatud teha kõiki asju ehk õigesti. Nüüd on lihtne hinnata, et suurte ettevõtete kinnimine ei olnud hea, toimus ka varanduslik kihistumine. Lisaks liiga palju kinnisvara jäi tühjaks, tänaseks on „valedes kohtades“ elamurajoonid. Nüüd on raske leida funktsioone paljudele maapiirkondade hoonetele.“* (AL1)

AL1 leiab veel, et nii elu kui ka ettevõtlus kaob ise ja tekib ise ning riigi roll selles on väga väike. Samuti ei peaks riik tema arvates ettevõtlusesse üleüldse sekkuma.

AL2 märgib, et ühtlustada pole vaja regioone, aga vajalik oleks neid tasakaalustada ning ettevõtluse toel saaks seda teostada.

AL3 on samal seisukohal, et Eestit on võimalik regionaalselt ühtlustada ettevõtluse toel. See on poliitiliste otsuste küsimus ehk seda on võimalik teostada seaduste ja maksusoodustuste abil, näiteks alandada ääremaael asuvate ettevõtjate jaoks maksusid. Tänapäevane piirkonniti erinev elatustase pole sotsiaalselt õiglane, kuid täna toimuv on tingitud pikaajalistest protsessidest ja selle tõttu on tekkinud regionaalselt ebahõlvatud Eesti.

Maksud ja toetused

Kõige suuremaks probleemiks pidasid ettevõtjad kõrgeid tööjõumakse. Kaheksa ettevõtjat kümnest pidas tööjõumakse kõrgeks ja lisan, et see pärsib ettevõtluse arengut.

„Rahuldav. Maksukeskkond on pärssiv, liiga kõrged tööjõumaksud. Meil on inimeste peal äri, kõik oleneb headest inimestest. Praegune seadusandlus ei soodusta Eesti väikeettevõtete kasvupotentsiaali. Kasulik on olla kas hästi väike või hästi suur. Keskmistel ettevõtetel on kõige

raskem. Eesti riik ei soodusta Eesti ettevõtteid ja selle tõttu on konkurents väljast tulevate ettevõtetega raske. Suurtel globaalsetel ettevõtetel on palju lihtsam turul tegutseda. Tarbija nõuab odavat hinda, aga odavat hinda saad anda ainult mahu pealt. Kuid mahuga teenustel ei saa olla kvaliteeti. Mahu tegemisega läheb teenuse kvaliteet alla.“ (EV 5)

„Viimase viie aastaga on halvenenud. Tööjõukuhud on muutunud selliseks, kus see teenuse teostamine konkurentsivõimelisena on väga keeruline.“ (EV 4)

Sellest lähtuvalt leidis kaks ettevõtjat, et kui täna peaks nad oma äritegevust uuesti alustama, siis ei teekski nad enam Eestisse ettevõtet just tööjõumaksude tõttu, mis on võrreldes teiste riikidega, kus turg on samas suurem ja võimalusi rohkem, kõrged.

„Kindlasti on halvenenud ettevõtluskeskkond. Just tööjõukulude osas. Kui uuesti alustaks, siis kahjuks ei teeks enam Eestisse, kuna Eestis on tootmisettevõttel väga raske.“ (EV 7)

Tööjõumaksude kohta, et MÄV-ides oleksid madalamad tööjõumaksud, arvas AL2, et see oleks lahendus. Eriti nägi ta selle osas võimalust mikroettevõtetele ja perefirmadele, leides, et mikro- ja pereettevõtete maksustamine ja raamatupidamine võiks toimida samamoodi, nagu on täna ettevõtluskonto põhimõtted.

AL3 leidis, et loomulikult oleks kerge öelda, et vähendame tööjõumakse, kuid realselt peab vaatama, mis see endaga kaasa toob, et ei tekiks veel suuremaid probleeme. AL3 sõnul on oluline analüüsida, mida toob see kaasa töötajale ehk milliste maksude osa vähendada. Ta leiab, et tervishoiu arvelt ei tohiks seda teha.

AL1 oli tööjõumaksude vähendamise osas MÄV-ides skeptiline. Tema peamine vastuargument oli, et sellega võib kaasneda palju maksupettusi. Riigi võit sellest peaks olema piisavalt suur, ainult siis oleks see mõistlik, muul juhul aga mitte. Lisaks leidis AL1, et ettevõtjad on nutikad ning lähevad vajadusel nagunii „läbi seina“ ja teevad seda, mis neile kasulik on. Maksusoodustused peavad olema sektorite ja valdkondade põhised, mitte regioonide põhised, olenemata ettevõtte asukohast. AL1 leidis veel, et linnastumine on loomulik areng ja me peame sellega kohanema, s.t kui MÄV-id jäävad tühjaks, siis pole midagi parata. AL1 arvates ei tohiks midagi hakata kunstlikult ümber muutma ja mõjutama.

Kui tööjõumaksud välja arvata, pidas enamik intervjueritustest ettevõtluskeskkonda Eestis normaalseks, talutavaks. Ainult üks ettevõtja vastas, et viimase viie aastaga on ettevõtluskeskkond läinud paremaks.

AL2 leiab, et MÄV-ides on vaja elu arendada ja ettevõtjaid saaks motiveerida läbi kiirema detailplaneeringute menetlemise. Lisaks mainib ta ära starditoetused, näiteks maksusoodustused töötajatele, maamaksu- ja laenusoodustused ning ettevõtluskonto kasutamise piirangute leevendamise. Riik peaks tema hinnangul muutma maksusüsteemi nii, et KOV-id saaksid osa ettevõtluse tulust enda eelarvesse (dividenditulu, tulumaks), siis tekiks KOV-idel ka motivatsioon ettevõtteid oma piirkonda meelitada.

AL3 seisukoht oli, et regionaalpoliitikaga on võimalik muuta tänast olukorda ehk suunata ettevõtteid MÄV-idesse tegutsema.

„Need on erisused seadustes, maksudes, soodustustes jne, mis paneks ettevõtjaid huvituma. Ettevõtja tegutseb vabatahtlikult ja kasu saamise eesmärgil. See on ainuõige käsitus. Riigi, KOV-i ja ettevõtja jaoks on kasu erinev. Tuleb leida ühise huvi ja koostöö osa. Praegu on aastate jooksul tekkinud olukord, kus elu linnas on odavam ja soodsam. Tuleb luua vastupidine olukord. Näiteks riigimaa eraldused, riiklikud tagatised, riiklikud toetused jmt.“ (AL3)

Küsimusele, kas tööjõumaksud, käibemaksu või tulumaksu vähendamine paneks ettevõtet kolima mõnda MÄV-i, vastas viis ettevõtjat, et vähendatud tööjõumaks paneks neid muutma ettevõtte asukohta. Üks ettevõtja vastas, et sel juhul teeks ta Harjumaalt väljaspool asuvad harukontorid suuremaks, ja üks ettevõtja vastas, et see paneks teda mõtlema asukoha vahetamise peale.

„Pool sotsiaalmaksu oleks maas ja pikema perioodi vältel. 5+ aastat kindlasti miinimumina, muidu pole mõtet hakata kolima.“ (EV 1)

„Tööjõumaksu soodustused paneks kolima ettevõtet välja. Kui ääremaal, maakohas, väikelinnas oleks ikkagi poole võrra madalamad tööjõumaksud, siis võiks kolida.“ (EV 5)

Kaks ettevõtjat kümnest leidis, et käibemaksusoodustus oleks nende valdkonnas võtmeküsimus. Üks ettevõtja leidis, et see oleks talle motivaatoriks asukoha vahetamisel, ja teine leidis, et see paneks teda mõtlema ettevõtte asukoha vahetamisele, kuna see on tema jaoks väga oluline.

Samas pole ettevõtja kindel, et realselt ikkagi koliks, kuna kolimine on suur kulu ja täna on ettevõttel logistiliselt väga hea asukoht. Samas leidis ettevõtja, et täna on ta Euroopa sama valdkonna äridega ebaõiglates konkurents, kuna tema valdkonna tegijad maksavad Lätis 5%, Soomes 14% ja Rootsis 12% käibemaksu. Ettevõtja leidis, et käibemaksu peaks vähendama ilma regionaalpoliitika meetmeteta, vaid tegevusalapõhiselt.

„Tööjõumaksu soodustus väga ei pane, kuna tööjõumaks pole meil üle jõu käiv. Meil on palju madalapalgalisi töötajaid. Pigem mõtlen, et käibemaksu teema oleks meie jaoks huvitav. Kui koliksime välja, siis meie toodetel oleks 9% käibemaksu, see huvitaks palju rohkem. See paneks tegutsema.“ (EV 3)

Kaks ettevõtjat kümnest leidis, et pole olemas maksusoodustusi, mis paneks neid MÄV-i ümber asuma. Üks ettevõtja, kes välistas kolimise, nentis, et teeks seda ainult juhul, kui lisaks maksusoodustustele makstaks kinni kõik kolimis- ja investeerimiskulutused.

Ettevõtete toetuste teemal leidis enamik ettevõtjaid, et ettevõtjatele ei peaks üldse toetusi olema ja igäiks peaks ise hakkama saama. Samas leiti, et kuni teised riigid jagavad toetusi, peab ka Eestis toetussüsteem olema.

Toetuste osas oli AL2 ettevõtjatega samal arvamusel – need peaksid jääma, kuni teistes Euroopa riikides neid makstakse. Eriti oluline on see AL2 sõnul just idufirmadele, kes muidu ei saaks üldse tegevust alustada. Just innovatsiooni kohapealt on väga oluline, et hea ideega alustavad ettevõtted toetust saaksid.

Tänaused regionaalpoliitika mõjud

Küsimuse peale, kas regionaalpoliitilised otsused on mõjutanud ettevõtete äritegevust või võiks mõjutada, vastas kolm ettevõtjat, et pole mõjutanud.

„Ei ole mõjutanud ja ei peaks mõjutama. Kui just väga drastilisi asju välja ei mõelda.“ (EV 4)

Neli ettevõtjat leidis, et regionaalpoliitilised otsused on kaudselt nende äri mõjutanud ja mõjutavad ka praegu. Kuna nendel ettevõtetel on kliente ka väljaspool Tallinna ja Harjumaad, on oluline, kuidas läheb klientidel teistes piirkondades.

„Kaudselt mõjutab, kuna meie kliendid on Eesti ettevõtted. Osa asub väljaspool Tallinna ja kui neile tuleks soodsad tingimused, see mõjutaks ka minu äri. Teiseks, kui maal inimesed saavad ostujõulisemaks, siis ettevõtted teeks maal ka reklaami. Täna maapiirkonnas midagi ei tehta, sest ostujõulist seltskonda on vähe.“ (EV 5)

Kaks ettevõtjat märkis ära, et regionaalpoliitilised otsused on kindlasti nende äri mõjutanud ja mõjutavad ka praegu.

„Jah, ikka. Kindlasti mõjutaks. Kuna kõik on omavahel seotud, meil on palju kliente ka väljaspool Harjumaad. Väljaspool Harjumaad osas piirkondades on täna väga raske kliente leida, kuna osa piirkondi on vaesed.“ (EV 7)

Kõikidest intervjueeritutest üks ettevõtja leidis, et tema jaoks on olulisemad Euroopa Liidu tasemel tulevad regulatsioonid ja nende kohaldamine Eestis.

„Meie valdkonda mõjutavad rohkem Euroopa tasandil vastu võetud seadused. Kõikvõimalikud kemikaalide tootmise regulatsioonid ja nende registreerimised. Oluline on meie jaoks registreerimistasud. Kohalikud regionaalpoliitilised otsused pole meid mõjutanud.“ (EV 4)

Viis ettevõtjat kümnest leidis, et täna ei ole KOV-id oma ülesannete kõrgusel ja eksisteerivad nagu eraldi maailmas ettevõtetest, kes nende regioonis tegutsevad. Ettevõtjad ei näe, et KOV oleks motiveeritud, et hoida kinni olemasolevaid ettevõtteid ja et ettevõtteid juurde tekiks. Leiti, et see võib olla tingitud sellest, et täna ei laeku KOV-ile ettevõtete tulumaksust midagi. Samas kurtsid ettevõtjad, et ei nähta ka suurt pilti, kuna ettevõtted pakuvad piirkonnas inimestele tööd, tänu millele elab seal rohkem inimesi ning seetõttu laekub KOV-ile raha eraisiku tulumaksust.

Töäjõud ja haridustase

Üldiselt leiti, et Eestis ei ole piisavalt ei kvalifitseeritud töötajaid ega ka lihttöölisi. Seda põhjusel, et pole piisavalt head väljaõpet, mistõttu tuleks piirkondades arendada kutseharidust, et panustada seeläbi rohkem kvalifitseeritud spetsialistidesse. Toodi välja, et Eesti inimesed ei pea prestiižseks lihtsamatel ametikohtadel töötada. Seda suhtumist võiks ettevõtjate arvates muuta,

kuna kõik ei saa olla äri- või haldusjuhid ja disainerid, vaid ka lihtsamad tööd tuleks au sisse tõsta.

„Kõrghariduse populariseerimine. Õnneks on hakatud ka kutseharidust rohkem hindama, kuid õmblejaid ikka ei koolitata. Ainult nn stiliste, kes ei sobi õmbleja koha peale. Kui kõik on stilistid, siis kes disainitud tooted valmis teeb? Lisaks on Eesti riigi prioriteet toota ainult IT-juhte, aga kõik ei saa IT-valdkonnas tegutseda, teised valdkonnad peavad ka riigis olema stabiilsuse tagamiseks.“ (EV 7)

„Inimeste haridus-haritus. Taust, millega nad koolist tulevad. Baasharidus, kust peab inimesi edasi koolitama, on oluline. Palju ettevõtte peab panustama, et saada hea töötaja. Ikkagi toonitan, et jälle haridus on kõige tähtsam. Et ülikoolist tuleks korraliku tasemega väljaõppinud inimesed.“ (EV 5)

AL1 leidis sama probleemi puhul, et inimesi ei ole võimalik panna tegema lihttööd, kui nad seda teha ei taha, ja inimesi tuleb koolitada valdkondades ja ametites, mida nad ise õppida soovivad. AL1 arvates on Eestis väga palju intelligentseid inimesi, kes tahavad teha tööd, mis on intelligentne ja mille puhul peab kasutama mõtlemist. AL1 leidis veel, et pole vaja võtta kasutusele meetmeid, mille tulemusena ettevõtted Harjumaalt mujale sooviksid minna, vaid kõik peab toimuma loomulikus protsessis. Oluline on, et riik ei segaks ettevõtlust, ja et projektid, mis on kasulikud kõikidele osapooltele, peavad ruttu töösse minema.

Samas oli AL2 ettevõtjatega nõus ja leidis, et täna puudub Eestis n-ö õpipoisi süsteem. Tema arvates peaks olema selline süsteem, mille rakendamisel tulevad kutsekoolidest oskustega inimesed, kes on tööandjatele oma praktiliste teadmistega vajalikud. Haridussüsteemis peavad olema tasulised ja tasuta õppimise võimalused. Tasuta kohad on need, mida tööjõuturul vajatakse, kuna see aitaks toota ettevõtjatele vajalikke ameteid.

Ettevõtte edu tagamise peamised asjaolud

Peamised intervjuudest välja tulnud negatiivsed küljed ettevõtluse edendamisel või laienemisel on tööjõu kõrged maksud, tööjõu puudus, ebavõrdsed tingimused võrreldes Euroopa Liidu teistes riikides tegutsevate sama valdkonna ettevõtetega ja KOV-ide leige suhtumine. Lisaks toodi just

Harjumaal tegutsevate ettevõtjate poolt välja (Tallinna ettevõtjad seda ei kurtnud) puudujäägid transpordikorralduses, teedevõrkudes, infrastruktuuris ja elektrivõimsuse paremal kättesaamisel.

Ettevõtte edu tagamise „võti“ on ettevõtete puhul erinev. Järgnevalt on tabelina välja toodud, mida peavad ettevõtete osanikud ja/või juhatuse liikmed oluliseks, et ettevõtte oleks edukas.

Tabel 5. EV osanike ja/või juhatuse liikmete arvates ettevõtte edu tagamise peamised asjaolud

Ettevõtte edu faktorid	EV1	EV2	EV3	EV4	EV5	EV6	EV7	EV8	EV9	EV10	KOKKU
Toetused											0
Riigi üldine majanduslik olukord		x			x			x			3
Asukoht										x	1
Head töötajad	x			x	x	x	x		x		6
Töötajate haridustase, kvalifikatsioon	x	x	x		x	x	x	x			7
Klientide lähedus							x				1
Head tooted/teenused			x						x		2
Kaasaegne tehnoloogia						x					1
Klientide võimalused, suhtumine						x		x			2
Kaasaegsus, uuenduslikkus				x							1
Panustamine										x	2

Allikas: intervjuud (2019); autori arvutused

Peamisteks faktoriteks, mis tagavad ettevõtte edu, hindasid ettevõtjad olevat kvalifitseeritud tööjõu olemasolu ja head töötajad. Harjumaalt välja kolimise puhul arvati, et MÄV-ides on kvalifitseeritud tööjõudu raskem leida.

Taristud

Harjumaal ja Tallinna logistiline paiknemine on ideaalselt sobiv kuuele ettevõttele kümnest. Asukoha eeliseks on ettevõtjate sõnul klientide lähedus, teede paiknemine ning sadamate ja raudteede lähedus. Kaks ettevõtjat tõid välja, et kui neil peaks tekkima soov Baltikumis laieneda, oleks Riia selleks kõige ideaalsem koht. Enamik ettevõtjaid leidis, et kuni 100 km Tallinnast on kõige kaugem koht, kuhu neil oleks valmidus kolida. Üks ettevõtja mainis, et tema jaoks on oluline olla 30 minuti kaugusel Tallinnast. Samas märkis kolm ettevõtjat, et kui saaks kvalifitseeritud tööjõu, siis ei oleks asukoht ettevõtte jaoks üldse määrav ja see võiks tegutseda mis tahes piirkonnas. Kahe ettevõtja puhul oli Harjumaalt mujale kolimine välistatud. Kõige

enam ehk viis kümnest ettevõtjast leidis, et kui inimesed tahaks MÄV-ides elada, peaks neil olema hea elukeskkond.

„Ümbruskond peab hea välja nägema. Tänavavalgustus korras, kõnniteed, transporditeed ja -ühendused.“ (EV 9)

Leiti, et kui suudetaks lahendada teede- ja transpordiküsimused, elaks kindlasti rohkem inimesi väljaspool Harjumaad. Ettevõtte omanikele ja töötajatele on oluline saada kiirelt tõmbekeskustesse ja tagasi, keegi ei taha edasi-tagasi sõidu peale üle tunni aja kulutada. Ka ettevõtte asukoht võib olla Harjumaalt väljas, kui saab kiiremini pealinna ja tagasi. Kui oleks korralik ja kiire transpordiühendus, mis tuleviku tehnikaga kindlasti on võimalik, peeti väga atraktiivseks elukohti ja ettevõtte asukohti Läänemaal (v.a saared), Lääne-Virumaal ja Järvamaal. Üks ettevõtja märkis, et Lõuna-Eestis võiks tegutseda, kui oleksid korralikud teed ja infrastruktuur. Töö autor arvab, et Lõuna-Eestit ja Paidest kaugemaid kohti ei mainitud, kuna uurimus tehti Harjumaal ettevõtete hulgas ja nende jaoks on siiski pigem väiksem muutus olla Tallinnast 100 km raadiuses. Kui uurimus oleks läbi viidud Tartumaal, oleksid vastused eeldatavasti olnud teistsugused. Kõige rohkem soovitatigi panustada keskkonnale, teedele-transportile, infrastruktuurile ja inimeste koolitamisele.

„Kui igal pool maakohtades ja ääremaadel infrastruktuur läheb halvemaks, siis inimesed ei taha enam elada maakohtades. Elementaarsed eluks vajalikud tingimused lähevad halvemaks maakohtades – koolid suletakse, poed pannakse kinni, internet on aeglane ja pank pole. Elukeskkond peab olema hea, üha rohkem inimesi tahab head elukeskkonda. Täna peaksime hakkama külasid uuesti üles ehitama. Peaks ettevõtlust soodustama, kes annavad tööd, siis tekib töö ja inimesed tahavad seal elada. Soodustused ettevõtjatest ümberasujatele, et muudan tegutsemise asukohta ja kaetakse kolimiskulud. Maal tahavad olla ka need, kellel on juba palju raha, tahavad minna elu nautima, et stressist välja saada. KOV-id peavad töötama välja tingimused, et ettevõtted tahaksid minna nende piirkonda. Tähtsad on infrastruktuur ja kommunikatsioon.“ (EV 6)

Kuus ettevõtjat kümnest on arvamusel, et kui nad peaksid alustama täiesti algusest ja tingimused oleksid samad, valiksid nad tegutsemise asukohaks endiselt Harjumaal või Tallinnas. Üks ettevõtja ei tea, kuhu ta sellisel juhul oma ettevõtte teeks, kuna kõik oleneks sellest, kus ta parasjagu elab. Üks ettevõtja arvas, et teeks oma ettevõtte Lätis, kust on hea kogu Baltikumi hallata ja kuna

Eestis pole ettevõtjatele ühtegi soodustust, siis kaaluks logistiline paiknemine üles emotsiooni olla Eesti ettevõtte. Kaks ettevõtjat leidis, et uuesti alustamisel ei teeks nad enam üldse ettevõtet Eestisse, aga teeks seda väljaspool Eestit, kus ettevõtluskeskkond on soosivam ja turg suurem.

„Üldse ei teeks enam Eestisse. Kohe alustaks Euroopa suurlinnast.“ (EV 5)

Küsimusele, kuidas lahendada ääremaastumine ja MÄV-ide tühjenemine regionaalpoliitika abil, vastas AL2: *„Peamiseks võtmeks regionaalpoliitikas, et Eestit ühtlustada, tuleks soodustada investeringuid (näiteks tuuleparkide, energia hajustootmise jne abil). Kindlasti peaks investeerima kõrvalteede korrashoidu, et tagada inimestele vajadusel kiire ja kerge ligipääs tõmbekeskustesse. Oluline Eesti ja Muhu-Saaremaa jaoks on rajada Saaremaa sild. Kindlasti aitaks ühtlustamisele kaasa maksusoodustused.“ (AL2)*

AL3 toob välja, et tuleks luua tingimused, mille puhul ettevõtjad tahaksid maale kolida. Seda saaks tema arvates teha läbi suunamise, milleks tuleb kasutada informatiivseid poliitikainstrumente.

„Positiivne kujund elust maal, regionaalsed erisused, traditsioonilised elu- ja tegevusviisid, jätkusuutlik mõtteviis, strateegiline planeerimine, populismist loobumine, säästlik ühiskond.“ (AL3)

Ettevõtjate ettepanekud piirkonna ühtlustamiseks

Ettevõtjate ettepanekud piirkondade ühtlustamiseks on välja toodud tabelis 6.

Tabel 6. Ettevõtjate ettepanekud piirkondlikuks ühtlustamiseks

Ettevõtjate ettepanekud piirkondlikuks ühtlustamiseks	Mitu ettevõtjat pakkus
Elukeskkond peab inimestel olema hea	5
KOV-id peavad välja töötama tingimused, et ettevõtjad tahaks sinna minna	2
Soodustused ümberasuvatele ettevõtetele	2
Kolimiskulude katmine	2
Ressursitasude laekumine KOV-ile	1
Kiire transpordiühendus, hea teedevõrgustik	5
Importida väikestesse kohtadesse ettevõtlikke inimesi	1
Kohalikele inimestele ettevõtluskoolitused	1
Parem maksukeskkond suurettevõtetele	1
Tasuta krundid ettevõtetele	1
Haridustaseme tõstmine	2
Avaliku sektori kättesaadavus	2
Investeeringud ja parem infrastruktuur	3
Korralik internetiühendus	2
Oskustööde populariseerimine	1
Piirkondlik kutsehariduse tagamine tuleb muuta paremaks	2
Tuleb teha plaan pikas perspektiivis, kaardistamine	1
Poliitikud peavad leidma lahendused, mitte vastanduma, rohkem koostööd	1
Toetuste andmine ettevõtetele, kes loovad oma tegevusega lisaväärtust	1
Lahendada tööjõuküsimus piirkonnas	1
Kodulähedased koolid	1
Kodulähedased kauplused, pangad, postkontorid	1

Allikas: intervjuud (2019); autori arvutused intervjuude põhjal

Kõige (kümnest ettevõtjast viis) olulisemaks peeti head elukeskkonda, kiiret transpordiühendust ning head teedevõrku. Teisel kohal olid investeeringud ja parem infrastruktuur ning selle tõi välja kolm ettevõtjat kümnest. Ülejäänud ettepanekud olid võrdselt jaotunud ning olulised 1–2 ettevõtja jaoks.

3. JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

3.1. Järeldused

Käesoleva magistritöö eesmärk oli leida tegurid, millega arvestada poliitiliste instrumentide valimisel, mis vähendaks Eesti ääremaastumist ning maakohtade ja väikelinnade tühjenemist. MÄV-ide elanike hoidmisel ja juurdemeelitamisel on võtmeküsimus töökohtades, kuna linnastumise peamise põhjusena on välja toodud, et inimesed liiguvad sinna, kus on töö. Eesti linnastumise peamiste põhjustena on välja toodud, et põllumajandus mehhaniseeritakse ning maal väheneb tööjõuvajadus.

Empiirilisest uurimisest selgus, et enamik intervjueeritud ettevõtjaid on valmis muutma oma tegevuse asukohta, kui see loob nende ärile soodsamad tingimused. Eelkõige peeti oluliseks maksukeskkonda.

Suurimaks probleemiks peetakse tööjõumakse, mis pärsivad äri. Kõik intervjueeritud ettevõtjad leidsid, et tööjõumaksud on Eestis väga kõrged. Kuus ettevõtjat kümnest leidis, et tööjõumaksude vähendamine oleks neile motivatsiooniks vahetada asukohta ja nad oleksid valmis Harjumaalt mujale piirkonda kolima. Ka kaks arvamusi leidis, et tööjõumaksude või käibemaksu alandamine MÄV-ides võib leevendada piirkondade tühjenemise probleemi. Samas leidsid nad, et linnastumise arengut pole võimalik täielikult vältida.

Ettevõtja Raul Jeetsi arvamus ühtib uurimistöö kahe arvamusi leidis vastusega piirkondliku maksusoodustuse osas: „Tänane maksupoliitika on ettevõtja jaoks kindlasti mitte mugav ja mitte soodne. Ettevõtluses peaks tööjõumaksude poliitika olema regionaalselt erinevalt jagunenud,“ ütleb Äripäeva artiklis Lõuna-Eesti suurettevõtja Raul Jeets. Ta toob välja, et Harjumaale võiks kehtida üks, ja piirkondadele, mis jäävad väljapoole Harjumaad, teine maksumäär. Lisaks võiks olla soodustused nii ääremaal tegutsevatele kui ka alustavatele ettevõtjatele – see võimaldaks töötajatele paremat töötasu maksta (Äripäev 2019).

Vastukaaluks maksuerisuse toetajatele arvas üks arvamusi leidis, et asjade käiku ei peaks sekkuma, vaid arengud peavad toimuma loomulikul viisil: kui MÄV-id tühjenevad, siis on see asjade loomulik kulg.

Teiseks oluliseks punktiks pidasid ettevõtjad kvalifitseeritud tööjõu olemasolu, kuid vaatamata suurele palgakulule on väga raske leida korraliku väljaõppega töötajaid. Olulise punktina

negatiivse poole pealt toodi välja üleüldine töajõupuudus, sh on ka lihtsamate tööde tegijaid keeruline leida. Asukoha määramisel järgnesid oluliste punktidenä hea infrastruktuur ja teedeühendused.

Intervjueeritud ettevõtjad on arvamusel, et Harjumaal on edukaks ettevõtluseks kõige paremad tingimused: parimad teedeühendused, infrastruktuur, internet ja suurim valik töajõudu. Samas nentis kümnest intervjueeritud ettevõtjast kaheksa, et realselt pole asukohaks valitud Harjumaä ettevõtte edus olulist rolli mänginud.

Üks ettevõtja leidis, et käibemaksu vähendamine paneks teda asukohta vahetama, ja üks ettevõtja leidis, et käibemaksu peaks tema valdkonnas vähendama olenemata asukohast, kuna tema valdkonnas on paljudes riikides madalam käibemaks. Ta leidis, et käibemaksu suurus peab olema kehtestatud tegevusalade lõikes, mitte regiooniti.

Osa ettevõtjaid arvas, et 2017. aasta valdade liitmisel võivad olla kaudsed mõjud, kuna nende koostööpartnerid ja kliendid asuvad väljaspool Harjumaad. Kui neile on majanduslikult hästi mõjunud, et nende regioonid on suurenenud, siis avaldab see kaudset positiivset mõju kõigile.

Intervjuude kokkuvõttest selgub, et vastanud ettevõtjad käituvad vastavalt olukorrale ja on soodsate tingimuste tekkimisel valmis oma asukohta muutma. Ettevõtte asukoha puhul lähtuvad nad isiklikust heaolust ja ettevõtte kasumlikkusest, seega on neid võimalik suunata tegema otsuseid, mis motiveeriks neid kolima ääremaale või väiksesse kohta. Ettevõtjate meelsust mõjutavad kõige enam majanduslikud instrumendid, kuid instrumentide üksikult kasutamine ei aita saavutada soovitud eesmärki, vaid efektiivse poliitika kujundamiseks on vaja instrumentide kogumit (Bemelmans-Videc *et al.* 1998, 52).

Vedungi poliitikainstrumentide teooria kasutamine muutuste juhtimisel aitaks regionaalseid erinevusi leevendada. Soovituslik on kasutada kõiki antud teooria instrumentide gruppe: regulatiivseid, majanduslikke ja informatiivseid instrumente. Kõikide instrumentide kasutamine horisontaalselt aitab võimendada igat üksikut instrumentide gruppi kuuluvat tegevust (*Ibid.*).

Regulatiivsed ja informatiivsed instrumendid aitavad majanduslikel instrumentidel muudatusi ellu viia. Seaduste rakendamiseks, mis toetaks maksuerinevusi erinevates piirkondades, on vajalikud regulatiivsed muudatused. Regionaalseteks maksuerisusteks peab looma ja vastu

võtma uued seadused, mis vähendaks tööjõumakse määratud regioonides. Informatiivsed instrumendid jagaks uute võimaluste kohta infot ning turundaks elu väljaspool suurlinnu. Lisaks on informatiivsed instrumendid vajalikud eelanalüüsiks ja andmete kogumiseks täpse tegevuskava koostamisel.

3.2. Ettepanekud

Kasutama peaks järgnevaid instrumente:

Majanduslikke instrumente, milleks võiks eelkõige olla tööjõumaksude vähendamine MÄV-ides, samas aitaks ka käibemaksu alandamine MÄV-ides ettevõtlust elavdada ja ääremaastumist vähendada.

Soovitav oleks luua maksusoodustused mikro- ja väikeettevõtjatele, kes asuvad tõmbekeskustest kaugemal kui 50 km, kuna see oleks suureks motivaatoriks liikuda oma ettevõttega Harjumaalt välja. Ettevõtted vaatavad oma majanduslikku kasu ja teevad otsuseid vastavalt sellele, kuidas oleks neil võimalik rohkem kasumit teenida. Töö autor leiab, et Eesti ühtlasem areng regiooniti eriti majanduslikust aspektist vaadatuna looks tugevama ja stabiilsema riigi.

Informatiivseid instrumente, mis aitavad majanduslikel instrumentidel toimida. Üheks informatiivseks instrumendiks oleks MÄV-ides elamise turundus ja mõjutamine, mis näitab MÄV-ides elamise positiivseid külgi. Olulisteks faktoriteks, mis meelitaks inimesi MÄV-idesse elama, on head elutingimused ja infrastruktuurid. Intervjueeritute vastustest tuleb välja, et paljude ettevõtete omanikud teevad ettevõtte sinna, kus nad ise tahavad elada või elavad. Seega oleks üheks võimaluseks kasvatada ettevõtete omanike soovi elada väljaspool Harjumaad. Väikestes kohtades on elukeskkond stressivabam ja puhtam, kuid kindlasti on hea elukeskkonna tagamiseks vajalikud ka koolid, korralik teedeühendus, infrastruktuur jmt.

Kõik intervjueeritud ettevõtjad ütlesid, et neil pole kerge oma äri ajada ja kui nad peaks täna uuesti ettevõtlusega alustama, siis ei kujutaks nad seda ette, kuna kõik on muutunud ja praeguses olukorras on edu raske saavutada. Konkurents riigis on tihe ja samuti pakuvad väljastpoolt konkurentsi globaalsed ettevõtted.

Antud tööst selgub, et paljud ettevõtjad teevad ettevõtte sinna, kus on majanduslikult kasulik olla ja nad ise elada soovivad. Seega tuleb meelitada ettevõtjat koos oma leibkonnaga elukohta vahetama. Töö autor leiab, et oluline on ka väljaspool Tallinna ja suurlinnu head elutingimused ja teedeühendused luua ning KOVid peaksid oma elukeskkonda reklaamima.

KOV-id ja riik peaksid üle vaatama kutsekoolide õppeprogrammid ning vajadusel neid muutma, et õpitavad ametid oleksid need, mida turg nõuab. Teiseks peaksid nad üle vaatama ametite kvalifikatsiooni – tööandjatele on tähtis hariduse praktiline pool, nii et koolist tulnud inimene saaks väikese lisaõppega tööd alustada. Informatiivse instrumendina peaks kasutama elanikkonnale suunatud imagoloogilist kampaaniat. Sellest lähtuvalt tuleks alustada laiapõhjalisemat kutsehariduse kampaaniat, et populariseerida oskustöid. Seega aitavad informatiivsed instrumendid MÄV-ide imago tõsta, jagada infot hea elukeskkonna kohta, kutseharidust populariseerida ja nende õppeväljundite kohta infot jagada.

Regulatiivseid instrumente, et saaks teha vajaliku seadusemuudatuse, mis looks MÄV-ides tegutsevatele ettevõtjatele maksusoodustusi, eelkõige tööjõumaksu soodustusi.

Tabel 5. Instrumentide kasutamise ettepanekud

Majanduslikud instrumentid / „Präänik“	Regulatiivsed instrumentid / „Piits“	Informatiivsed instrumentid / „Veenmine“
Investeeringud piirkonna haridusasutustesse	(...)	Teatud erialade populariseerimine piirkonnas
Maksusoodustused tööjõule antud piirkonnas	KOV-ide maksuautonoomia suurendamine	Teatud erialade populariseerimine piirkonnas
Riiklikud palgatoetused antud piirkonna töötajatele	(...)	Avalikkuse teavitamine
Infrastruktuuri investeeringud	Õigusloome, mis reguleerib investeeringuid	Elanike meelitamine piirkonda kampaaniate abil
Taristu arendamine	(...)	Info jagamine
		
VABATAHTLIKUD INSTRUMENDID	KOHUSTUSLIKUD INSTRUMENDID	VABATAHTLIKUD INSTRUMENDID

Allikas: autori koostatud (2020)

Ühtlasem regionaalne areng ei ole ainult regioonide seisukohast vaadatuna oluline, vaid aitab saavutada tasakaaluka ja harmoonilise riigi arengu (Raudjärv 2001, 381). Seega oleks vajalik lähiajal rakendada tõhusam regionaalpoliitika, mis muudaks tänast trendi.

Loomulikult on meedet, mis ühtlustaks regionaalset arengut täielikult ja 100% töötaks, raske leida, kuid ettevõtetele suunatud majanduslike ja informatiivsete instrumentide rakendamine kindlasti mõjutaks ja vähendaks linnastumist. Kuid et luua õiguslikku alust, peavad need baseeruma regulatiivsetel instrumentidel, milleks on osalise maksuseaduse muudatus.

KOKKUVÕTE

Täna on Eestis nii suurtes kui väikestes asustatud kohtades täpselt samad riiklikud maksud ja tingimused, kuid suurtes tihedalt asustatud piirkondades on tööjõuturul parem valik ja odavam logistika korraldamine, lisaks paremad elutingimused ettevõtte omanikele ja tema pereliikmetele.

Selleks et eraettevõtte oleks motiveeritud asuma väikeses kohas, peab ettevõtjale looma tingimused, mis meelitavad teda tegevust organiseerima just väikelinna või väiksesse asulasse. Kui ettevõtjad oma tegevuse väikestesse regioonidesse kolivad, saab antud regioon juurde töökohtasid ja makse laekub kohalikku eelarvesse rohkem. Seega saavad inimesed kodu lähedal tööd ja KOV saab oma elanikele luua paremad elutingimused. Regionaalpoliitika üheks edu võtmeks on ettevõtjate meelitamine alustama oma tegevust väikelinnades ja ääremaadel ning seejärel nende kohapeal hoidmine, et ääremaastumist vähendada.

Antud uurimistöö eesmärgiks oli leida peamised motivaatorid, mis paneksid ettevõtjaid muutma oma tegevuse asukohta, ja analüüsida, milliseid poliitikainstrumente peaks kasutama uurimusest tulenevate motivaatorite rakendamiseks. Uurimistöö alusel ei saa teha lõplikke järeldusi, kuid see annab suuna, millega peaks arvestama, kui töötada välja poliitikainstrumendid, mida kasutada regionaalsete erinevuste ühtlustamiseks.

Vastuse saamiseks valiti kvalitatiivne uurimismeetod ja läbi viidi poolstruktureeritud intervjuud ettevõtjate ja arvamusiidritega. Intervjuud viidi läbi samal perioodil erinevates valdkondades tegutsevate mikro-, väike- ja keskmiste ettevõtetega. Valimi moodustasid ettevõtted, kes tegutsevad Harjumaal, kus töötavad töölepinguga töötajad, tegutsetud on rohkem kui viis aastat ja tegevus toimub eri valdkondades. Valimi moodustamise jaoks kasutati eelinfo saamiseks maksuameti ja äriregistri andmeid.

Töö eesmärgiks oli kuulata ettevõtjate arvamusi, kuna enamiku muutuste mootoriks, mis toimuvad majanduse toel, on just ettevõtjad.

Intervjueeritavate vastustest tuli välja, et regionaalselt saaks piirkondi ühtlustada ettevõtluse abil ning ettevõtjad ajaksid oma äri Tallinnast ja Harjumaalt väljaspool, kui MÄV-ides oleksid madalamad tööjõumaksud. Samuti selgus, et tööjõumaksud soodustamine MÄV-ides tekitaks

ettevõtjatele motivatsiooni viia oma tegevusala neisse kohtadesse. Lisaks madalamatele maksudele olid ettevõtjate jaoks olulised kvaliteetne tööjõud ja infrastruktuurid.

Ettevõtjate jaoks on kõige olulisemad majanduslikud instrumendid ja need motiveerivad ka kõige enam tegutsema. Uue regionaalpoliitika rakendamiseks on vaja kasutada erinevate instrumentide kogumeid, mida omavahel kombineerida. Majanduslikud instrumendid küll motiveerivad ettevõtjaid, kuid need peavad baseeruma regulatiivsetel instrumentidel, et neid saaks rakendada. Informatiivsed instrumendid on vajalikud andmete ja info kogumiseks ning kaardistamiseks enne majanduslike instrumentide rakendamist, samuti selleks, et info uutest majanduslikest hüvedest ja heast elukeskkonnast MÄV-ides jõuaks sihtgruppideni.

Kokkuvõtvalt saaksid Eesti maakohad, ääremaad ja väikelinnad hakata arenema ja kogu riigi elatustase ühtlustuks mingi aja pärast, kui kombineeritud instrumentide kogumid, milles domineerivad majanduslikud instrumendid, ettevõtjatele mõju hakkaksid avaldama. Ühtlasem üle-eestiline paiknemine hajutaks riigi riske ja tagaks kindlama majanduse.

SUMMARY

REGIONAL POLICY INSTRUMENTS TO SLOW DOWN THE MARGINALIZATION OF PERIPHERAL AREAS

In today's Estonia the state taxes and conditions remain the same in both largely and less populated municipalities. However, the large and densely populated areas have a better labour market, cheaper rental spaces and logistical arrangements, and better living conditions for business owners and their family members.

In order for a private company to be motivated to remain in a small place, conditions must be created which attract the entrepreneur to organize their actions to small towns and settlements. When companies move to smaller regions, the number of jobs available in the region will increase, and more taxes will be paid into the local budget. Thus, people will be able to get a job close to home, and local governments can create better living conditions for their residents. The key to the success of regional policy instruments is to attract and keep businesses that will increase employment rates in small towns and reduce their remoteness.

The aim of this research was to identify potential regional policy instruments in order to reduce Estonia's remoteness and the depletion of rural areas and small towns. To carry out the objective, the master's thesis analyses different theoretical regional policy instruments.

The theoretical section of this master's thesis analyzes the relationship between entrepreneurship and regional politics, studies the choice of general methods, and compares the different methodologies. The two research questions are:

- 1) What are the main motivators that would encourage entrepreneurs to change their location of business?
- 2) What political methods should be used as motivators to influence entrepreneurs?

The master's thesis shows that, according to previous studies and sources, the country's steadier regional development ensures a more even distribution of small and medium-sized enterprises between different regions within the country.

A total of 13 interviews were conducted during the period with representatives of micro, small and medium-sized companies and opinion leaders. The companies represent different business activities. The sample consisted of companies operating in Harju County, where employees work with employment contracts that have been active for more than five years and are active in specific areas. The information of the Tax Board and the Commercial Register were used to obtain preliminary information.

The empirical parts of the master's thesis are based on semi-structured interviews and their analysis. The current situation in Estonia was mapped out and efforts are being made to find an answer through semi-structured interviews with entrepreneurs and opinion leaders that would motivate entrepreneurs to relocate.

Before going through the research questions, it was important to find out the reasons why they started operation in Harju County. This created a general overview of the companies. After a general mapping, the main question was whether these companies would be willing to move their business and under which conditions. The questions were designed to get answers to which political instruments would affect companies most positively.

Answers from the interview suggested that if labour taxes were smaller in peripheral, rural and small towns the harmonisation of regions through business would be possible as entrepreneurs would take their businesses out of Tallinn and Harju County. The analysis of interviews can be used to show that encouraging lower labour taxes in peripheral, rural and small towns would create an incentive for entrepreneurs to move their business to these places.

For all the companies that have responded, today's labour taxes are rigidly high in Estonia, and for most of the respondents, the reduction in labour taxes would motivate them enough to move their business, whether to rural, small towns or remote areas. With the current high labour taxes and other taxes, Estonian companies are not able to compete with companies from other European countries.

According to the result of this survey another important motivation was the presence of a skilled workforce in the region, and it was found that good education networks across the country would produce specialist and skilled workers. In this context, most entrepreneurs felt it was necessary

to increase the number of people with practical skills so that people would also want to study in specialties where there is a shortage of labour.

In conclusion, the research showed that the implementation of the new regional policy requires the use of a mixture of different policy instruments. Economic instruments are a direct motivator for the entrepreneur through which they can be influenced and motivated the most, but they must be based on regulatory instruments that provide their legal basis. Informative instruments are necessary for the collection of data and information for mapping situations before the use of economic instruments. In addition to communication, economic benefits and the living environment in peripheral, rural and small towns it is important to increase awareness and disseminate information. Informative instruments provide the basis for economic and regulatory instruments to function.

The aim of the work was to listen to the views of economic operators, as it is the entrepreneurs who are the generators of many changes.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Aasmäe, H., (2013). „Regionaalpoliitika puudumise hind.“ Kättesaadav: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/hardo-aasmae-regionaalpoliitika-puudumise-hind?id=65536050>, 20.09.2018
- Anderson, A.R., (2000). „Paradox in the Periphery: an Entrepreneurial Reconstruction?“, Lancaster University Management School, lk 94–106.
- Barr, N. (2012). „3.2.2 The Relevance of Efficiency to different Theories of Society“. *Economics of the Welfare State* (5th ed.). Oxford University Press. p. 46. ISBN 978-0-19-929781-8.
- Bates, T. (1993). „Theories of Entrepreneurship“. In R. Bingham & R. Mier (Eds.), *Theories of local economic development: Perspectives from across the disciplines*. Newbury Park: Sage Publications.
- Bates, T. (2006). „The Urban Development Potential of Black-owned Businesses“. *Journal of the American Planning Association*, 72(2), 230–237.
- Bemelmans-Vidéc, M.L., Rist, R.C., Vedung, E.O. (1998). „Carrots, Sticks, and Sermons: Policy Instruments and their Evaluation“, Transaction Publishers, 7–61.
- Benneworth, P. (2004). „In what Sense Regional Development? Entrepreneurship, Underdevelopment and strong Tradition in the Periphery.“ *Entrepreneurship Regional Development*, 16, 441-458. Kättesaadav: <http://www.tandfonline.com/loi/tepn20>, 04.04.2018
- Capano, G., Howlett, M., Ramesh, M., Virani, A. (2009). „Making Policies Work.“ Cambridge University Press, 118–119.
- Collins, P., Cunningham, J.A. (2017). „Creative Economies in Peripheral Regions“, Palgrave Macmillan, London, 33–211.

- De Lovinfosse, J. (2008). „How and why do Policies change? A Comparison of Renewable Electricity Policies in Belgium, Denmark, Germany, the Netherlands, and the UK.“ Germany: Die Deuche Biblioteke, 33.
- Delfi Rahva Hääl (2015). „Puuduliku ühistranspordi tõttu pole varsti võimalik ilma autota Sael elada!“. Kättesaadav: <https://www.delfi.ee/archive/lugeja-puuduliku-uhistranspordi-tottu-pole-varsti-voimalik-ilma-autota-sael-elada?id=71087027>, 20.09.2020
- Doms, M., Lewis, E., Robb, A. (2009). „Local Labor Market Endowments, new Business Characteristics, and Performance“. Journal of Urban Economics 67 (1), 60–77.
- Edler, J. (2013). „Review of Policy Measures to Stimulate Private Demand for Innovation. Concepts and Effects“. Manchester Institute of Innovation Research, 6–34.
- Eesti Uuringukeskus (2019). „Saare maakonna ettevõtjate rahulolu uuring 2019“. Kättesaadav: <https://www.saaremaavald.ee/documents/17113760/17728406/Saare+maakonna+ettev%C3%B5tjate+rahulolu+uuring+2019.pdf/6ec142dd-3c70-461c-8540-4e788ecf83ac>, 05.09.2020
- Euroopa Liidu amet (2019). „Small and medium sized Enterprises“. Kättesaadav: <https://echa.europa.eu/et/support/small-and-medium-sized-enterprises-smes/how-to-determine-the-company-size-category/step-5>, 05.04.2019
- Euroopa Liidu struktuurifondid (2000). „Sissejuhatus Euroopa Liidu struktuuripoliitikasse ja struktuurifondidesse“. Tallinn: NTI.
- Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus (2004). „Uus ühtekuuluvus - lähenemine konkurentsivõime koostöö.“ Kolmas aruanne majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse kohta, I osa. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0107&from=DE>, 22.11.2020

- Gereffi, G., Humphrey, J., Sturgeon, T. (2005). „The Governance of Global Value Chains.“
Routledge Taylor & Francis Group, London, 80–98.
- Gillham, B. (2004). „Developing a Questionnaire“, Continuum, London, New York, 7–13.
- Gineite, M., Vilcina, A. (2011). „Development of Entrepreneurship as a Component of Regional Policy in Latvia.“ European integration studies. No 5. Latvia University of Agriculture, 116–191.
- Gober, J.R., Burns, J.O. (1997). „The Relationship between Tax Structures and Economic Indicators“. Kättesaadav:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1061951897900100>, 24.04.2018
- Glaeser, E.L., Rosenthal, S.S., Strange, W.C. (2010). „Urban Economics and Entrepreneurship.“
Cambridge University Press, 3-16.
- Goceva, V., Karaeva, M. (2017). „Entrepreneurship, small and medium Enterprises and other Forms of Cooperation, as a Method for Promotion of Regional Development in the Republic of Macedonia.“ Economic Development No.1-2/2017 p.(233-246), 242–244.
- Hackler, D., Mayer, H. (2008). „Diversity, Entrepreneurship, and the Urban Environment.“ Journal of Urban Affairs, 30(3), 295-307.
- Hall, C. (2006). „Urban Entrepreneurship, Corporate Interests and Sports Mega-Events: The thin Policies of Competitiveness within the hard outcomes of Neoliberalism“. The Sociological Review 54 (s2): 59–70.
- Hibbing, J.R., Theiss-Morse, E. (2002). „Americans Beliefs about how Government should work.“ Cambridge University Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2006). „Tutkimushaastattelu. 4. Painos.“ Helsinki: Yliopistopaino, 25–43.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2010). „Uuri ja kirjuta“. Tallinn: Medicina, 193.

- Howlett, M. (1991). „Policy Instruments, Policy Styles, and Policy Implementation: National Approaches to Theories of Instrument Choice.“ *Policy Studies Journal*, Vol. 19, No. 2, 1-21.
- Howlett, M. (2004). „Beyond Good and Evil in Policy Implementation: Instrument Mixes, Implementation Styles, and Second Generation Theories of Policy Instrument Choice.“ *Policy and Society*, Vol. 23, No. 2, 2-15
- Howlett, M. (2005). „What is a Policy Instrument? Policy Tools, Policy Mixes and Policy Implementation Styles.“ In *Designing Government: From Instruments to Governance*, edited by P. Eliadis, M. Hill, and Howlett. McGill-Queen’s University Press, Montreal, 31-50.
- Huber, E., Stephens, J. (2001). „Development and Crisis of the Welfare State. Parties and Policies in Global Market“. Chicago, University of Chicago Press, 286.
- Huppes, G., Simonis, U.E. (2009). „Environmental Policy Instruments.“ In Boersema, J. J., Reijnders, L. (eds) 2009. „Principles of Environmental Sciences“ Springer: Netherlands, 239–279.
- Ideon, A. (2010). „Perifeeria pöördumatus.“ Kättesaadav: <https://arvamus.postimees.ee/240795/argo-ideon-perifeeria-poordumatus>, 20.11.2020
- Ideon, A. (2018). „Haldusreform pole kindlasti läbi, see ei lõpe kunagi.“ Kättesaadav: <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/83064009/haldusreform-pole-kindlasti-labi-see-ei-lope-kunagi>, 20.11.2020
- James, N., Busher, H. (2006). „Credibility, Authenticity and Voice: Dilemmas in Online Interviewing“. *Qualitative Research*, vol. 6. 403–420. Kättesaadav: <http://qrj.sagepub.com>, 01.04.2019
- Järve, P. (2018). „Maapiirkondade ettevõtluse arengut soodustavad ja takistavad tegurid Mulgi valla näitel.“ Tallinn, 37–40.

- Laherand, M. L. (2010). „Kvalitatiivne uurimisviis.“ Tallinn: Sulesepp, 177–262.
- Leimans, A. (2015). „Latvian Micro Enterprise Tax Regime – Lessons and Amendments, Kättesaadav: <https://triniti.eu/2015/06/25/latvian-micro-enterprise-tax-regime-lessons-and-amendments/>, 01.04.2019
- Linder, S., Peters, B.G. (1990). The Design of Instruments for Public Policy. In S. S. Nagel (Ed.), Policy Theory and Policy Evaluation: Concepts, Knowledge, Causes, and Norms. New York: Greenwood Press.
- Loveridge, S., Nizalov, D. (2007). „Economics Development Quarterly“. Sage Publications.
- Lukk, M., Varblane, U., Kõster, E., Espenberg, S., Themas, A., Pruks, P. (2016). „Harjumaa majanduse ja ettevõtlus uuring“. Tartu Ülikool, RAKE, 15–25.
- Mets, M., Mihelson, H. (2018). „Kooli võrk korda sada kooli vähemaks.“ Kättesaadav: <https://www.postimees.ee/6318569/koolivork-korda-sada-kooli-vahe-maks>, 15.09.2020
- Mäeltsemees, S. (2017). „Mis ja miks võinuks olla teistmoodi 2017. aasta haldusreformi ettevalmistuses.“ 120, Kättesaadav: <https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/07/haldusreform-2017.pdf>, 20.07.2020
- Noorkõrv, R. (2015). „Eesti piirkondlik areng.“ Kättesaadav: <https://vana.stat.ee/pp-analysid-ja-ettekanded/?author=Rivo%20Noork%C3%B5iv>, 20.08.2018
- Noorkõrv, R. (2019). „Tööstusalade arendamine on oluline osa regionaalpoliitikast.“ Kättesaadav: <https://meieesti.postimees.ee/6500013/rivo-noorkoiv-toostusalade-arendamine-on-oluline-osa-regionaalpoliitikast>, 11.01.2019
- OECD (2011). „Redefining Urban: A New way to Measure Metropolitan Areas in OECD Countries.“ Kättesaadav: https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/redefining-urban_9789264174108-en, 20.08.2019

- Patton, M. Q. (2002). „Methods Choices: Contrasting Qualitative and Quantitative Emphases. In Qualitative Research and Evaluation Methods.“ 3rd ed. Thousand Oaks: Sage Publications, 12–21.
- Peters, G.B. (2005). "Policy Instruments and Policy Capacity." in Painter, M., Pierre, J. (eds) 2005. "Challenges to State Policy Capacity: Global Trends and Comparative Perspectives." Palgrave Macmillan: UK, 73-85
- Raagmaa, G. (2017). „Eesti asutuste ja väikelinnade tulevik.“ Kättesaadav: <https://ajakirimaja.ee/garri-raagmaa-eesti-asustuse-ja-vaikelinnade-tulevik/>, 01.04.2019
- Rahandusministeerium (2017). „Haldusreform“. Kättesaadav: <https://haldusreform.fin.ee/static/sites/3/2018/07/haldusreform-2017.pdf>, 20.09.2018
- Raudjärv, M. (2001). „Majanduspoliitika alused“, Tartu, 340–385.
- Raudjärv, M. (2013). „Mõnedest haldusterritoriaalse reformi vajalikkuse ja võimalikkuse aspektidest Eestis.“ Eesti majanduspoliitilised väitlused 2013/2, Berliner Wissenschafts-Verlag.
- Raudla, R. (2016). Õigusaktide majandusliku analüüsi, loengumaterjalid.
- Reimer, A. (2006). „Tööstused kolivad linnast välja või lõpetavad üldse“. Kättesaadav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/toostused-kolivad-linnast-valja-voi-lopetavad-uldse?id=51050199>, 30.09.2019
- Robbins, L. (1952). „The theory of economic policy“. Macmillan, London, 56.
- Sandberg, S. (2010). „Finnish Power-Shift: The Defeat of the Periphery?“ Palgrave Macmillan, London.
- Sepp, V., Noorkõiv, R. (2017). „Haldusreformi kesksete kriteeriumite valik: kuidas tuli 5000 ja 11 000 elaniku nõue“, 127.

- Siseministeerium (2013). „Eesti regionaalarengu strateegia 2020“. Kättesaadav: https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/242_Regionaalarengu%20strateegia%202020%20terviktekst.pdf, 10.10.2018
- Smith, A. (1922). „The Wealth of Nations“. Published by Adam Black, and William Tait; And Longman, Rees, Orme, Brown and Green, London, 56–200.
- Solow, R.M. (1994). „Perspectives on Growth Theory“, Journal of Economic Perspectives, Volume 8, Number 1, inter 1994, 45–54.
- Tallinna Linnavalitsus (2020). Kättesaadav: <https://www.tallinn.ee/est/ettevotjale/>, 15.09.2020
- Talve, T. (2015). „Postkontor on kinni, pangautomaati pole – kust küll saab maainimene sularaha kätte?. Kättesaadav: <https://www.ohtuleht.ee/658877/postkontor-on-kinni-pangaautomaati-pole-kust-kull-saab-maainimene-sularaha-katte>, 20.09.2020
- Varul, P. (2019). „Haldusreform kui õppetund. Kuidas reformi mitte teha“. Kättesaadav: <https://edasi.org/42829/paul-varul-haldusreform-kui-oppetund-kuidas-reformi-mitte-teha/>, 19.11.2020
- Vedung, E. (1998). „Policy Instruments: Typologies and Theories“. In Vedung, E., Rist, R.C., Bemelmans-Videc, M-L. (Eds.) 1998. Carrots, Sticks & Sermons: Policy Instruments & Their Evaluation. Transaction Publishers: USA, 21–58.
- Ärielu (1996). „Kasumi suurendamise nimel: maksuvabade piirkondade perspektiiv.“ Nr 2, 51–53.
- Äripäev (2019). „Põlvamaa ettevõtjate sõnul vajaks Eesti riigi regionaalpoliitika olulisi muutusi. Alustada võiks riigiasutuste Tallinnast ära viimisest“. Kättesaadav: <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/polvamaa-ettevotjate-sonul-vajaks-eesti-riigi-regionaalpoliitika-olulisi-muutusi-alustada-voiks-riigiasutuste-tallinnast-ara-viimisest?id=87055617>, 10.10.2020

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused ettevõtjatele

Vastaja:

Kuupäev ja kellaaeg:

Ettevõtte tutvustus

- 1) Palun tutvustage oma ettevõtet (tegevusala, töötajate arv, ettevõtte vanus).
- 2) Kus on Teie ettevõtte tegutsemise asukoht?
- 3) Mille järgi valisite ettevõtte asukoha?
- 4) Kas oleksite valmis muutma ettevõtte asukohta?
- 5) Mis paneks Teid muutma ettevõtte asukohta?
- 6) Kas Teie ettevõtte on arenenud/kasvanud või kahanenud võrreldes algusaegadega? Mis on seda põhjustanud?
- 7) Millist rolli on selles mänginud ettevõtte asukoht?
- 8) Millised on Teie arenguplaanid lähimateks aastateks?
- 9) Kuidas hindate tänast ettevõtluskeskkonda oma piirkonnas ja Eestis?
- 10) Kas viimase viie aasta jooksul on ettevõtluskeskkond paranenud või halvenenud?
- 11) Kas Teie arvates regionaalpoliitilised otsused on mõjutanud Teie äritegevust või mõjutaks?
- 12) Mis Teie arvates on olulised ettevõtte edu tagamiseks?
- 13) Kas ettevõtte edu võib sõltuda asukohast?
- 14) Kas ettevõtlus vajab riigi või kohaliku omavalitsuse toetamist? Läbi milliste meetmete Teie arvates?
- 15) Millised tugisüsteemid on ettevõtluse arenguks/toimimiseks vajalikud?
- 16) Kas ettevõtlus peaks olema toetatud riigi või kohaliku omavalitsuse tasandil?
- 17) Millised toetused paneks Teid oma ettevõtlust kolima ääremaa piirkondadesse, maakohadesse või väikelinnadesse?
- 18) Kas tööjõumaksu vähendamine või toetus paneks Teid muutma ettevõtte asukohta? Milline tööjõumaksupoliitika mõjutaks otsust? Või kas käibemaksusoodustus või tulumaks paneks Teid muutma ettevõtte asukohta? Kui jah, siis mis ja milline täpselt?
- 19) Kas Teil on ettepanekuid kohalikele omavalitsusele või riigile, kuidas ettevõtlust parandada maapiirkondades, väikelinnades, äärealadel?
- 20) Kui Te uuesti alustaks ettevõtte loomist, siis kuhu Te selle asutaksite?

Lisa 2. Intervjuude nimekiri

- Intervjuu 1 – EV 1, üleskirjutis. Tallinn 02.04.2019 kell 14.30–15.30
- Intervjuu 2 – EV 2, üleskirjutis. Tallinn 04.04.2019 kell 13.35–14.15
- Intervjuu 3 – EV 3, üleskirjutis. Tallinn 05.04.2019 kell 13.41–14.15
- Intervjuu 4 – EV 4, telefoniintervjuu üleskirjutis. 05.04.2019 kell 19.00–19.52
- Intervjuu 5 – EV 5, üleskirjutis. Tallinn 06.04.2019 kell 13.27–14.31
- Intervjuu 6 – EV 6, E-kirja teel. Vastused 06.04.2019, 07.04.2019 ja 08.04.2019 täpsustused.
- Intervjuu 7 – EV 7, üleskirjutis. Tallinn 08.04.2019 kell 14.00–15.00
- Intervjuu 8 – EV 8, üleskirjutis. Tallinna 08.04.2019 kell 14.30–16.00
- Intervjuu 9 – EV 9, üleskirjutis. Tallinn 10.04.2019 kell 14.00–15.00
- Intervjuu 10 – EV 10, telefoniintervjuu üleskirjutis 12.04.2019 kell 10.00–11.00
- Intervjuu 11 – AL 1, telefoni intervjuude üleskirjutised 04.04.2019 kell 19.30–20.00, 12.04.2019 kell 11.00–11.30
- Intervjuu 12 – AL 2, üleskirjutis. Tallinn 10.04.2019 11.30–12.30
- Intervjuu 13 – AL 3, telefoniintervjuu ja e-kiri 16.04.2019 12.00–12.30

Lisa 3. Lühendid

AL – arvamusiider

EV – ettevõte

KOV – kohalik omavalitsus

MÄV – maakohad, ääremaad ja väikelinnad

VKE – väikesed ja keskmised ettevõtted

Lisa 4. Lihtlitsents

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Kätlin Rohilaid-Aljaste

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Regionaalpoliitika instrumendid maapiirkondade ääremaastumise aeglustamiseks**“ (lõputöö pealkiri)

mille juhendajad on prof Sulev Mäeltsemees ja Jaanus Müür, MA,

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kätlin Rohilaid-Aljaste

04.01.2021 .a.

(kuupäev)

---

¹ Lihlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. jq 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.